

UPPSALA
UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Socionomprogrammet med inriktning socialt arbete med barn och ungdom

Självständigt arbete i sociologi med inriktning mot socialt arbete 15 hp

Kandidatuppsats/C-uppsats HT 2012

Bortförande av barn

– ur några drabbade föräldrars perspektiv

Författare: Charlotte Netzler

Handledare: Marianne Löfqvist

Examinator: Rafael Lindqvist

*” Mitt barn är aldrig längre bort
än den tid det tar för hjärtat
att slå ett halvt slag
Än den tid det tar
att minnas gårdagen
Jag kan inte förlora dig
Du finns hos mig*

*Jag minns dig
Mitt hjärta andas dig
Du lever i mig alltid
Du är inte längre bort
än att jag blundar bara
Din närvaro är ständig”*

- av en drabbad förälder

Publicerad med tillstånd

Förord

Jag vill först av allt tacka organisationen Saknade Barns Nätverk för ert engagemang och förmedlingen av kontakter till drabbade föräldrar. Ni har bidragit med information och svarat på frågor. Utan er hade studien inte kunnat genomföras som planerat. Framför allt, tack till er föräldrar som jag fick möjligheten att intervjua. Mötet med var och en av er var oerhört lärorikt och jag uppskattar att ni så öppet och ärligt delade med er av er livserfarenhet för att bidra till ny kunskap!

Jag vill också tacka Uppsala universitet, socionomprogrammets lärare och studenter, för de år jag fått dela med er. Jag är glad att jag trots motgångar tagit mig igenom uppsatsarbetet, praktik och en mängd kurser. Jag bär med mig nya färdigheter och kunskaper från denna studietid.

Ett stort tack vill jag rikta till min familj och vänner som stöttat mig på många olika sätt. Framför allt vill jag tacka min man Isak, för hans kärlek och tålamod. Tack för att du lyssnat, uppmuntrat och funnits där genom allt.

Charlotte Netzler, Uppsala den 3 Januari, 2013

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka några föräldrars upplevelser kring bortförandet av deras barn och hur stöd och hjälp från samhället upplevs. Tidigare forskning pekar på att kvarlämnade föräldrar drabbas svårt av ett bortförande då det orsakar emotionell stress. En del av forskningen som inriktar sig på riskfaktorer och kännetecken för bortföranden visar att bortföranden ofta äger rum i samband med vårdnadstvister och föregås av hot. Kvarlämnade föräldrar drabbas också ekonomiskt av ett bortförande. Forskning tyder också på att det finns brister i stöd och hjälp för drabbade föräldrar. Denna forskning utgår från en internationell kontext och myndigheter i engelskspråkiga länder. Då antalet bortföranden fortsätter att öka i Sverige finns anledning att uppmärksamma och studera frågan då det finns väldigt lite svensk forskning om bortförande av barn.

Studien genomfördes med hjälp av intervjuer med fem föräldrar som drabbats av ett bortförande, där den andra föräldern bortfört barnet till utlandet. Intervjumaterialet har bearbetats genom en kvalitativ innehållsanalys. Aaron Antonovskys teori KASAM – Känsla av sammanhang, utgör studiens teoretiska referensram.

Studiens resultat visade att föräldrarna upplevde bortförandet som en kris. Majoriteten av föräldrarna hade upplevt varningssignaler med bland annat hot från den bortförande föräldern innan bortförandet. Föräldrarna upplevde även skuld känslor relaterat till detta. De reagerade på olika sätt på bortförandet. Reaktionerna innebar bland annat sömnsvårigheter, oro, chock, panik, ångest, sorg och saknad. Vidare visar resultatet att föräldrarna upplevde att svenska myndigheter inte gjorde tillräckligt för att hjälpa dem. Bortförandet innebar stora ekonomiska kostnader de själva fick betala och de efterfrågade även bättre psykosocialt stöd.

Slutsatsen är att föräldrarna upplevde bortförandet som en kris som de kände sig maktlösa i då de upplevde att de inte fick det stöd och den hjälp de behövde från det svenska samhället.

Nyckelord: bortförande av barn, olovligt bortförande och kvarhållande av barn, kvarlämnad förälder, stöd och hjälp

Abstract

This bachelor thesis aims to investigate a few parents' experiences of the parental abduction of their children and how they experience support and help from society. Previous research indicates that left-behind parents experience emotional stress and that the abduction of their children can be traumatic. Parts of the existing research focuses on risk factors and shows that parental abductions often occur in connection to a child-custody case, and with threats from the other parent. The abductions affect the left-behind parents' economic well-being. Research about parental support and authority responses also indicates that support needs to be extended and improved. This research was conducted in international contexts and related to authorities in the English-speaking world. Because of the increasing cases of parental abduction in Sweden, and that little research has been conducted about the left-behind parents' experiences in Sweden, there is a reason to investigate this in this bachelor thesis.

Interviews have been carried out with five parents whose children have been abducted by the other parent to another country. The theoretical framework of the study is Aaron Antonovsky's theory Sense of Coherence (SOC).

The analysis suggests that the parents experienced that the abduction of their children was a life crisis. The majority of the parents had seen alarming signs, and gotten threats from the other parent before the abduction. These findings confirmed previous research. The parents experienced feelings of guilt related to the alarming signs. The parents also felt powerless and stated that the Swedish authorities, and society, did not do enough to help them.

Key words: parental abduction, family abduction, parental kidnapping, left-behind parent, help and support

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	s.8
1.1 Bakgrund.....	s.8
1.2 Syfte och frågeställningarna.....	s.9
1.3 Centrala begrepp.....	s.9
1.4 Disposition.....	s.10
2. Tidigare forskning.....	s.11
2.1 Kartläggningar och riskfaktorer.....	s.11
2.2 Kännetecken och orsaksförklaringar.....	s.12
2.3 Emotionella konsekvenser.....	s.13
2.4 Ekonomiska konsekvenser.....	s.13
2.5 Ett familjeproblem eller ett samhällsproblem?.....	s.14
2.6 Stöd och hjälp.....	s.14
2.7 Handläggning av ärenden i Sverige.....	s.15
2.8 Riskbedömningar av socialtjänsten.....	s.15
2.9 Studiens relevans.....	s.16
3. Teori.....	s.17
4. Metod.....	s.19
4.1 Kvalitativ metod.....	s.19
4.2 Litteraturanskaffning.....	s.19
4.3 Datainsamlingsmetod.....	s.20
4.4 Urval.....	s.20
4.5 Analysmetod.....	s.22
4.6 Reliabilitet och validitet.....	s.23
4.7 Etiska överväganden.....	s.24
4.8 Intervjupersoner.....	s.25
5. Resultat.....	s.28
5.1 Varningssignaler och skuld känslor.....	s.28
5.2 Det värsta man kan vara med om.....	s.30
5.3 Reaktionen när du inser att ditt barn är borta.....	s.31
5.4 Att uppleva att myndigheter inte gör tillräckligt.....	s.32
5.5 Brist på ekonomiskt stöd.....	s.33
5.6 Psykosocialt stöd.....	s.34

6. Diskussion.....	s.36
6.1 Summering av resultat.....	s.36
6.2 Resultat kopplat till teori.....	s.36
6.3 Resultat kopplat till tidigare forskning.....	s.39
6.4 Reflektioner kring studiens begränsningar.....	s.43
6.5 Slutsatser.....	s.44
6.6 Implikationer för forskning och praktik.....	s.44
Referenslista.....	s.45
Bilaga 1: Intervjuguide.....	s.48
Bilaga 2: Informationsbrev.....	s.49
Bilaga 3: Exempel på innehållsanalys.....	s.50

1. Inledning

I detta inledande kapitel ges en bakgrund till ämnet bortförande av barn. I kapitlet presenteras även studiens syfte och frågeställningar, definitioner av centrala begrepp för uppsatsen samt uppsatsens disposition.

1.1 Bakgrund

Statistik visar att antalet barn som olovligen bortförs till eller kvarhålls i ett annat land, än det land där barnet har sin hemvist har ökat de senaste åren. Globaliseringen har bidragit till att människor i högre utsträckning rör sig över landgränser och bildar familjer på ett nytt sätt. I och med detta har även vårdnadstvister med internationella inslag ökat och fler barn bortförs till utlandet (Utrikesdepartementet 2012).

I takt med att globaliseringen fortsätter, tycks existerande politiska strukturer och modeller vara otillräckliga för att hantera en värld full av risker, orättvisor och utmaningar som överskrider nationsgränserna (Giddens 2007:75).

20 Mars 2012 publicerades det i dagstidningar att ärenden om bortförande av barn mer än fördubblats de senaste åren. Utrikesdepartementet hade vid denna tidpunkt 140 ärenden på sitt bord (Idling/TT 2012). Trots försök att förebygga problemet visar en uppföljning från Socialstyrelsen (2011) att det finns flera brister i vårdnadsutredningars riskbedömningar om bortförande av barn. Civilutskottet (2009) beskriver hur bortförande av barn involverar flera svenska myndigheter, socialnämnden är en av dessa. Vidare handlägger Stockholms tingsrätt alla ansökningar om överflyttning av barn och avgör var barnet har sin hemvist. Sedan år 2006 är de specialiserade på frågan. Rättshjälpsmyndigheten kan i vissa fall bistå med rättshjälp vid förhandlingar i ärendet och polisen mottar anmälningar. Att flera myndigheter är involverade kan tyda på en komplexitet i frågan om bortförande av barn. Utrikesdepartementet (UD) utgör centralmyndighet och innehar det huvudsakliga ansvaret för ärenden med olovligt bortförande och kvarhållande av barn. Ärendena handläggs i enlighet med svensk lag och internationella konventioner. Den lagstiftning som är av relevans för ärendena utgörs av: 1980 års Haagkonvention, 1980 års Europarådskonvention, Bryssel II förordningen, Barnkonventionen samt ”lagen om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn” (verkställighetslagen). Bortföranden kan i vissa fall i Sverige också brottsrubriceras som ”egenmäktighet med barn”. Enligt 7 kap. 4 § Brottsbalken:

Den som obehörigen skiljer ett barn under 15 år från någon som har vårdnaden om barnet döms för egenmäktighet med barn till böter eller fängelse i högst ett år, om gärningen inte utgör ett brott mot frihet. Detsamma gäller, om den som gemensamt med någon annan har vårdnaden om ett barn under 15 år utan beaktansvärda skäl egenmäktigt bortför barnet eller om den som ska ha vårdnaden obehörigen bemäktigar sig barnet och därigenom själv tar sig rätt.

Av befintliga lagar är Haagkonventionen enligt Civilutskottet (2009) den mest centrala konventionen i frågan om bortförande av barn. Haagkonventionen gäller mellan Sverige och 80 andra länder. Sverige anslöt sig till konventionen år 1989 genom verkställighetslagen, efter förslag i Prop. 1988/89:8. Sedan dess har mycket hänt i frågan och uppföljningarna tyder på att det finns behov av att förbättra handläggningen och bistå med ett utökat stöd för drabbade familjer.

Att få sitt barn bortfört till utlandet beskrivs ibland som en livskris som drabbar den kvarlämnade föräldern hårt (Civilutskottet 2009). Frågan väcker starka känslor eftersom många kan relatera till vad det innebär att vara förälder. Hur skulle du reagera om du var förälder och ditt barn en dag rycktes bort ur ditt liv? Att försöka sätta sig in i frågan kan generera förståelse men ändå kan det mesta i vår omvärld inte förstås förrän det upplevs på riktigt. Att ditt barns försvinnande orsakas av en för barnet känd person, en förälder, en person du kanske en gång delade ditt liv med eller fortfarande lever tillsammans med, kan också verka obegripligt. Många känner till skildringen ”Inte utan min dotter” - en bok av Betty Mahmoodys, som även filmatiserats. I samma anda har andra biografier om bortförande skrivits för att uppmärksamma och skildra liknande livsöden. Media har vid många olika tillfällen uppmärksammat fall om bortförande av barn. Ofta rubriceras det som bortrövande eller kidnappning och anspelar på känslor och den tragik som kännetecknar dessa fall. Tidningarna målar upp de mardrömsliknande scenarion som drabbar föräldern vid barnets försvinnande. Dessa berättelser väckte mitt intresse vad gäller svenska förhållanden och vilken forskning som bedrivits i frågan. Jag konstaterade att frågan är ganska ouppmärksam i Sverige ur en vetenskapligt synvinkel. Uppföljningar, statistik och utredningar presenterar undersökningar där datamaterial insamlats från myndigheter (Civilutskottet 2009; Socialstyrelsen 2011). Civilutskottet (2009) antyder att det blir allt viktigare att förebygga och arbeta med frågan ur ett individperspektiv, då allt fler barn bortförs och allt fler föräldrar tycks drabbas av det ofattbara. Med denna bakgrund ämnar denna studie att anta ett föräldraperspektiv och försöka belysa några drabbade föräldrars upplevelser.

1.2 Syfte & frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka några föräldrars upplevelser kring bortförandet av deras barn och hur stöd och hjälp från samhället upplevs. För att besvara mitt syfte konstruerades tre frågeställningar:

- Hur beskriver föräldrarna bortförandet, dess bakgrund och dess följder?
- Vilka känslor, tankar och reaktioner väckte bortförandet?
- Hur upplever föräldrarna myndigheters och samhällets bemötande samt tillgång till stöd och hjälp?

1.3 Centrala begrepp

Bortförande av barn: Bortförande av barn kan definieras på olika sätt även om definitioner ofta syftar på samma fenomen. En uppdelning kan göras mellan bortförande, kvarhållande och

återförande av barn samt om det är olovligt eller inte.

Jag har i uppsatsen utgått från den definition som presenteras i Propositionen 1992:39 ”Om olovligt bortförande och andra övergrepp mot barn” vilken lyder:

Med olovligt bortförande av barn avses framför allt då en förälder utan lov för med sig sitt barn till ett annat land i syfte att undanhålla den andra föräldern vårdnaden om barnet. Hit hör också fall då en förälder olovligen håller kvar barnet i ett annat land efter utgången av en umgängestid eller efter det att en domstol har anförtrott vårdnaden om barnet åt den andra föräldern (Ibid s. 9).

I denna uppsats kommer endast ordet bortförande att användas vilket avser fånga alla dessa delar av fenomenet. Jag har inte använt mig av termen ”olovlig” utan istället benämnt det endast ”bortförande” med anledning av att de lagliga termerna kan tänkas vara av mindre vikt för mitt syfte.

Kvarlämnad förälder: Med detta begrepp menas i uppsatsen den förälder från vilken barnet bortförs och som inte tillåts utöva vårdnaden eller ha närhet till barnet. De föräldrar som ingår i studien är alltså kvarlämnade föräldrar. Oftast benämns dessa ”föräldrar” eller ”intervjupersoner”.

Bortförande förälder: Med detta begrepp menas i uppsatsen den förälder som bortför barnet till ett annat land, kvarhåller det där och/eller på olika sätt försvårar ett återförande av barnet och den kvarlämnade förälderns kontakt med barnet.

1.4 Disposition

För att möjliggöra en överblick över uppsatsen följer här en presentation av uppsatsens disposition. *Kapitel ett* inleddes med en bakgrund av ämnet bortförande av barn och en presentation av studiens syfte och frågeställningar samt centrala begrepp. I *kapitel två* presenteras tidigare forskning om bortförande av barn relaterat till studiens syfte. Kunskapsluckor kommer att framföras och uppsatsens relevans tas upp. I *kapitel tre* presenteras och motiveras studiens teoretiska referensram. I *kapitel fyra* behandlar jag metodförfarandet och ger en grundlig redogörelse för studiens ansats, datainsamling, urval, analysmetod, reliabilitet och validitet, etiska överväganden samt intervjupersoner. Val av metod motiveras också här. Mitt resultat presenteras sedan i *kapitel fem* utifrån sex teman som framkommit av analysen och avslutningsvis förs en diskussion över resultatet i *kapitel sex*. Diskussionen utgår från teorin och tidigare forskning. Studiens slutsatser och vilka begränsningar studien har tas också upp. Jag avslutar uppsatsen med att blicka framåt i forskning och praxis i ämnet.

2. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer relevant forskning i förhållande till studiens syfte att presenteras. I de två första avsnitten beskrivs studier om bortförande av barn som fokuserar på kartläggningar, karakteristiska drag, kännetecken och orsaksförklaringar. Studier som undersökt vad bortförande av barn kan innebära för föräldrar i form av emotionella samt ekonomiska konsekvenser tas därefter upp. Under rubrikerna ”ett familjeproblem eller ett samhällsproblem?” och ”stöd och hjälp” ligger fokus på föräldrars upplevelser av samhällets stöd och hjälp. Alla dessa avsnitt redovisar engelskspråkig forskning. Avslutningsvis berörs bortförande av barn i svenska förhållanden och min studies bidrag i relation till tidigare forskning preciseras.

2.1 Kartläggningar och riskfaktorer

I USA har större kartläggningar gjorts för att försöka beskriva det karakteristiska i bortförande av barn. NISMART – ”National Incidence Studies of Missing, Abducted, Runaway and Thrownaway Children” innehåller två stora forskningsprojekt med omfattande statistik. Hanson (2000) framför att NISMART bidragit till att definiera och uppmärksamma problematiken kring bortförda barn. Innan Finkelhor, Hotaling & Sedlak (1990) presenterade resultatet av det första projektet (NISMART-1) fanns ingen säker källa med statistik om bortförda barn i USA. Sedlak, Finkelhor, Hammer & Schultz (2002) presenterade i NISMART-2 uppdaterade data. Baserat på telefonintervjuer med 16 111 föräldrar uppskattas att 56 500 barn rapporterades som bortförda av en familjemedlem 1999. Då statistiken grundar sig på undersökningar utifrån en bredare definition som även involverar nationella och kortvariga bortföranden bör siffrorna tolkas med viss försiktighet relaterat till detta uppsatsarbete. Statistik kan dock ge en bild över hur vanligt förekommande bortföranden tros vara. I jämförelser mellan de två kartläggningarna framkommer att allvarliga bortföranden fortfarande förekommer i lika hög grad och att det är av stor vikt att förebygga dessa då bortförande av barn innebär brottslighet och är ett välfärdspåslag som drabbar familjer (Hammer, Finkelhor & Sedlak 2002). Plass, Finkelhor & Hotaling (1997) undersökte riskfaktorer i familjebortföranden utifrån NISMARTs data i syfte att bidra med information för förebyggande arbete. De menade att föräldrar i dessa fall ofta har utländsk bakgrund och färre barn. Barn som bortförs är också ofta i de yngre åldrarna. Enligt en studie av Johnston, Girdner & Sagatun-Edwards (1999) visade djupintervjuer med 70 föräldrar att demografiska, familjära och psykiska faktorer kan bidra till en ökad risk. Frågan om riskfaktorer berör denna uppsats första frågeställning om bortförandets bakgrund.

Grief & Hegar (1993) har i en välciterad enkätstudie med 368 föräldrar konstaterat att det i hälften av fallen förekommit våld i föräldrarelationen. Att våld, anklagelser eller hot ofta förekommer i familjer där bortföranden sker har flera studier bekräftat (Plass, Finkelhor & Hotaling 1997; Grief & Hegar 1993; Janvier, McCormick & Donaldsson 1990; Johnston, Girdner & Sagatun-Edwards 1999). Chiancone, Girdner & Hoff (2001) enkätstudie med 97 responderande föräldrar visade att 80 % av de kvarlämnade föräldrarna hade blivit hotade av den bortförande föräldern om att de aldrig skulle få se sitt barn igen. Kiedrowski, Jayewardene & Dalley (1994a) har i en litteratursammanställning konstruerat en profil för bortförande föräldrar, för att bidra till det

förebyggande arbetet. Janvier, McCormick & Donaldson (1990) menar även de, utifrån enkätsvar från 65 föräldrar, att en riskprofil av den bortförande föräldern kan skapas. Den kvarlämnade föräldern upplevde t.ex. den bortförande föräldern som manipulativ, kontrollerande och oförutsägbar. Tidigare hot fanns i minst hälften av fallen vilket tyder på att bortförande inte är en impulsiv akt utan ett välplanerat beslut av föräldern som bortför. Klain (1995) tar i en artikel upp att frågor om vårdnad, bortförande, våld och övergrepp ofta berör varandra och att flera svåra frågor kan aktualiseras i dessa fall vilket ställer krav på rättssystemet. Författaren belyser frågans komplexitet då anklagelser om missförhållanden i vissa fall görs av föräldern som bortför, i andra fall av föräldern som lämnas kvar och i en del fall anklagar båda föräldrarna varandra för att utsätta barnet. Detta tyder på att bortförande av barn är en svårbedömd fråga för myndigheter. Flera studier tar upp att bortförande föräldrar upplever att de handlar utifrån goda intentioner när de bortför barnet. De anklagar ofta den andra föräldern för att utsätta barnet för t.ex. sexuella övergrepp vilket de menar rättfärdigar bortförandet. De vill lösa vårdnadsfrågan utanför domstolssammanhang vilket kan försvåra en rättvis rättslig process för barnet (Agopian 1981; Hammer, Finkelhor & Sedlak 2002; Johnston, Girdner & Sagatun-Edwards 1999; Spilman 2006).

2.2 Kännetecken och orsaksförklaringar

Forskningen är samstämmig om att bortföranden ofta äger rum i samband med en vårdnadstvist (Agopian 1981; Hegar & Grief 1991; Janvier, McCormick & Donaldson 1990; Johnston, Sagatun-Edwards, Blomquist & Girdner 2000; Sagatun & Baret 1990) Freeman (2003) har i sin brittiska studie intervjuat 30 föräldrar, både kvarlämnade och bortförande föräldrar. Denna studie bidrar till forskningen på det sättet att den inkluderar båda föräldraperspektiven i samma studie. Enligt studien kunde alla orsaker som angivits till bortförandet relateras till föräldrarnas relationsproblem. Det berörde frågor som att den bortförande föräldern ville förhindra en skilsmässa genom att kontrollera eller straffa den andra föräldern eller att man försökte behålla en nära relation till barnet genom att bortföra det. Varningssignaler hade funnits i kommunikationen mellan föräldrarna om att bortförandet skulle äga rum. Enligt Hegar & Grief (1991) sammanfaller bortföranden ofta med ett familjeuppbrrott, men det kan också ske flera år efter en skilsmässa. I deras urval ingick 371 föräldrar som sökt hjälp hos organisationer för bortförda barn. De menar att ett typiskt fall av bortförande innehåller föräldrastress i samband med en vårdnadstvist och den bortförande föräldrarnas förhindrande av den lagliga processens gång. Agopian (1981) studerade 91 fall av bortföranden genom dokumentation från domstolen i Los Angeles. Han fann att de flesta bortföranden var välplanerade och kunde äga rum i samband med umgänge en tid efter föräldrarnas separation. Den bortförande föräldern var missnöjd med vårdnadsregleringen eller ville påverka relationen till de andra föräldern. Han menar att antalet ökade skilsmässor kan ses som en orsak till att statistik om bortföranden ökar då en vårdnadstvist ofta följer efter en skilsmässa. Finkelhor, Hotaling & Sedlak (1990) gör också denna koppling. Sagatun & Baret (1990) menar att ökad mobilitet och förändringar i människors levnadssätt också bidrar. I deras fallstudier av rättslig dokumentation som berör 43 bortföranden visar de att bortföranden kan ske både innan och efter ett beslut i en vårdnadsfråga. Denna och övriga studier om kartläggningar, riskfaktorer, kännetecken och orsaksförklaringar som beskrivits i båda avsnitten ovan ger förståelse för vilket sammanhang bortföranden kan ske i.

2.3 Emotionella konsekvenser

I Dalleys (2007) deskriptiva studie undersöks bortförande med hjälp av en enkät besvarad av 19 föräldrar som sökt hjälp via icke-vinstdrivande agenturer för bortförda barn i Kanada. Föräldrarna i studien upplevde rädsla för att aldrig få se sitt barn igen. Bortförandet orsakade stress och hade effekt på hälsan hos både föräldrarna och barnen. Chiancone, Girdner & Hoff (2001) har utifrån resultaten av en enkät besvarad av 97 föräldrar beskrivit bortförande som en svår emotionell process där den kvarlämnade föräldern får leva med en stor sorg och saknad. I de fall barnen återförs lever föräldrarna med en ständig rädsla för att händelsen ska upprepas. På samma sätt var alla föräldrar i Janvier, McCormick & Donaldsons (1990) studie rädda för att barnet skulle bortföras på nytt sedan det återförts. Föräldrarna beskrev att de påverkades på flera sätt av bortförandet. De var generellt upprörda samt drabbades av sömnsvårigheter, ångest, depression och gråtattacker. Spilman (2006) gör en jämförelse mellan 104 föräldrar som drabbats av ett bortförande av en främling och 42 föräldrar som drabbats av ett bortförande utförd av en familjemedlem. Deltagarna valdes slumpmässigt ut från agenturer för bortförda barn och fick besvara kvantitativa mätinstrument och delta i intervjuer. Det konstaterades att båda grupperna upplevde lika hög stress vilket tyder på att bortförande av barn utförda av en förälder är lika allvarligt som bortföranden utförda av en främling. Socialt stöd kunde minska stressen för båda grupperna medan brist på stöd från familj och advokat kunde öka stressen. Freemans (2003) studie visade också att kvarlämnade föräldrar levde under stor stress och blev deprimerade. Två mammor av de 30 föräldrarna i studien upplevde skuld känslor över händelsen. De drog sig undan samhället då synen av barn påminde dem om deras förlust. De flesta föräldrarna kände rädsla och panik som de försökte undertrycka genom att fokusera på barnets återförande. Enligt Spilman (2006) spelade nätverkets stöd stor roll för den psykiska hälsan i samband med bortförandet. Föräldrarna upplevde dock att det var svårt för omgivningen att sätta sig in i deras situation. De kunde uppleva depression och en ökad känslighet efter bortförandet och känna sig frustrerade. Dalley (2007) konstaterar att få studier har undersökt hur föräldrar påverkas av bortförande och hur de upplever det att få sitt barn bortfört. Hon framhåller även att det saknas forskning om hur föräldrar hanterar ett bortförande. Den befintliga forskningen som presenterats är av hög relevans för detta uppsatsarbete då forskarna har ett föräldraperspektiv och fångar drabbade föräldrars upplevelser av bortförandet. Forskningen framför också behovet av vidare studier.

2.4 Ekonomiska konsekvenser

De kvarlämnade föräldrarna får ofta stora ekonomiska kostnader på grund av bortförandet och försök att återföra sitt barn (Chiancone, Girdner & Hoff 2001; Dalley 2007; Freeman 2003). Även Janvier, McCormick & Donaldsson (1990) visade att ett internationellt bortförande påverkar föräldrar ekonomiskt. Enligt Dalleys (2007) studie kostade det i genomsnitt föräldern 34 000 dollar. Detta innefattar t.ex. rättegångskostnader, kostnader för utredare i fallet, kommunikation, mat och boendekostnader under sökandet efter barnet samt förlorad arbetsinkomst i samband med händelsen. Dessa forskningsresultat överensstämmer med Chiancone, Girdner & Hoff (2001) där resultatet från en enkät besvarad av 97 föräldrar visar att föräldrarna i genomsnitt spenderade 33 500 dollar på att försöka lokalisera och återföra barnet på olika sätt. Vissa föräldrar som ingick i

studien av Dalley (2007) tvingades belåna en summa som var oproportionerlig i förhållande till deras inkomst. Freeman (2003) visar vilken ekonomisk belastning ett bortförande innebär. Föräldrarna kunde ha svårt att behålla sitt jobb och tvingades sjukskriva sig. Två föräldrar sålde sitt hus för att finansiera rättegångskostnader för att återföra barnen. Denna fråga är också av stor vikt för uppsatsarbetet då den berör följder och upplevelser av bortförandet vilket kan innefatta både ekonomiska och sociala faktorer.

2.5 Ett familjeproblem eller ett samhällsproblem?

Flera studier tar upp att bortförande inte tas på tillräckligt stort allvar på grund av synen på bortförande. Bortförande ses ofta som ett familjeproblem vilket gör att det negligeras av samhället (Janvier, McCormick & Donaldsson 1990; Dalley 2007; Chiancone, Girdner & Hoff 2001). Gibbs (2009) har genom sin studie med självrapportering från 13 vuxna som blev bortförda som barn bidragit med ett barnperspektiv till forskningen på området. Hon menar att så länge samhället inte ser bortförande av barn som en viktig fråga kommer kunskapen saknas för att bemöta problemet. Dalley (2007) menar att i jämförelse med kidnappningar av en okänd förövare negligeras dessa fall då samhället antar att så länge barnet är med en förälder tar barnet inte skada. Detta trots att forskning visat att barn kan skadas svårt av en förälders bortförande (Agopian 1981; Dalley 2007; Finkelhor, Hotaling & Sedlak 1990; Freeman 2003; Grief & Hegar 1993; Hegar & Grief 1991; Sagatun & Barrett 1990; Spilman 2006). Hegar & Grief (1991) menar att bortförande är en av de mest traumatiska händelserna man kan vara med om, som sliter en familj itu. Chiancone, Girdner & Hoff (2001) pekar i en amerikansk rapport på problematiken i att bortförande ses som ett familjeproblem. En majoritet av föräldrarna i deras studie upplevde att närstående och organisationer ofta såg bortförande som ett familjeproblem som inte involverar rättsliga lösningar.

2.6 Stöd och hjälp

Några internationella studier i forskningen om bortförande av barn berör frågan om samhällets stöd i samband med ett bortförande. Resultaten tyder på att det finns brister i den stöd och hjälp som erbjuds eller att det saknas tillräckligt med resurser för målgruppen (Spilman 2006; Dalley 2007; Freeman 2003; Kiedrowski, Jayewardene & Dalley 1994b). Spilmans (2006) studie visade att myndigheters försök att ge stöd kunde orsaka en ökning av upplevd ångest vilket kan tyda på brister i bemötandet av kvarlämnade föräldrar. Föräldrarna i studien upplevde att socialt stöd från närstående underlättade hanteringen av situationen. Enligt Dalley (2007) var hälften av studiens 19 deltagare nöjda med de kanadensiska myndigheternas hjälp kring bortförandet vilket är ett mer positivt resultat än i övriga studier. 94 % var nöjda med hjälp från icke-vinstdrivande agenturer. 47 % av deltagarna tog hjälp av media för att efterlysa sitt bortförda barn. Studien antyder dock att bortförande inte tas på tillräckligt stort allvar och att myndigheter behöver agera snabbare. I en annan kanadensisk studie om 16 föräldrars upplevelser av polismyndigheter konstaterar Kiedrowski, Jayewardene & Dalley (1994b) att 56 % av föräldrarna var otillfredsställda med polisens respons. 38 % var nöjda vilket tyder på variationer i upplevelser. Deras studie visar att den kvarlämnade föräldern kan uppleva svårigheter med att söka efter barnet. Föräldrarna i Freemans (2003) studie som återfått sitt barn upplevde att det saknades rådgivning, professionell terapi samt

ekonomiskt och socialt stöd för att finna sig till rätta igen efter bortförandet. Även Chiancone, Girdner & Hoffs (2001) enkätstudie med 97 respondenter visar på föräldrarnas frustration över myndigheternas bristfälliga hjälp. Majoriteten var missnöjda med vad myndigheterna kunde erbjuda. Detta ledde till att de sökte sig till privata alternativ för att få hjälp. Att anlita privata detektiver eller andra professionella för att lösa fallet kostade föräldrarna mycket pengar. Denna och ovanstående studier är intressanta då en av uppsatsarbetets frågeställningar berör hur föräldrarna upplever myndigheter och samhällets bemötande och tillgång till stöd och hjälp. Överensstämmer denna forskning med svenska förhållanden?

2.7 Handläggning av ärenden i Sverige

Civilutskottet (2009) beskriver att UD:s uppdrag som centralmyndighet i frågan om bortförande av barn idag innebär att de handlägger ärenden i enlighet med gällande konventioner och lagstiftning på området. Genom svensk lag och ett antal internationella konventioner görs försök att förebygga och på ett mer effektivt sätt lösa fall kring bortföranden. De tar också upp att Haagkonventionen endast gäller om bortförandet är olovligt. Ett olovligt bortförande är ett bortförande som skett i strid mot lag eller avgörande i landet där barnen haft sin hemvist innan bortförandet. I uppföljningen konstateras att det 2008 inkom 79 ärenden till UD om olovligt bortförande eller kvarhållande av barn. Bortförandefallen kan delas in i konventionsärenden (de som berörs av Haagkonventionen) och icke konventionsärenden. Vad gäller icke-konventionsärenden saknas effektiv lagstiftning och behovet kvarstår att förbättra förhållandena i denna fråga för att föräldrar inte ska vara utelämnade till sig själva. År 2008 var antalet påbörjade konventionsärenden hos UD 62 stycken medan icke-konventionsärenden var 17 stycken. I jämförelse med hur statistiken sett ut tidigare år inkom enligt uppföljningen 59 ärenden om olovligt bortförande eller kvarhållande av barn år 2001. Av dessa var 42 stycken konventionsärenden och 17 stycken icke-konventionsärenden. Detta betyder att det skett en ökning. I Ds 2010:16 konstateras att den totala mängden inkommande ärenden mellan 2001 och 2009 har ökat med 30 %. Civilutskottet (2009) visar att allra flest anmälningar inkom under 2007 då antalet anmälningar uppgick till 101 fall. Denna statistik handlar både om barn som bortförs från och till Sverige. Den större andelen är dock fall om olovligt bortförande eller kvarhållande från Sverige till utlandet. Det ökade trycket på myndigheterna ställer högre krav på bättre handläggning. Det konstateras att handläggningstiderna enligt Haagkonventionen är långa och att barnets bästa inte alltid tillgodoses. Enligt statistik har handläggningen i ett fall uppgått till 1700 dagar. Medelvärdet låg på 180 dagar. Icke-konventionsärenden tar längre tid och är ofta olösliga. Vikten av att agera snabbt handlar om att försöka minska bortförandets negativa effekter på barnet och handläggningstiden kan bli avgörande för fallets utgång. En utredning har gjorts och sammanställts i Ds 2010:16 som visar på att ansvaret kan komma att överlåtas till en ny myndighet i framtiden för att bemöta de behov som finns.

2.8 Riskbedömningar av socialtjänsten

Bortförande av barn uppmärksammades vid 2006 års vårdnadsreform då lagrum förtydligades om risker för att barn kan fara illa vid vårdnadstvister. I propositionen 2005/06:99 angående lagändringen visas att förändringen främst avsåg att förstärka barnperspektivet.

Föräldrabalken 6 kap. 2 § tar upp att:

Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligt förs bort eller hålls kvar eller annars far illa.

Socialnämnden fick i och med lagändringen en ännu större skyldighet att bedöma risker för att barnet far illa och därmed också bortföranderisken. ”Risken ska väga tungt och avgöra vad som är bäst för barnet” (Socialstyrelsen 2011:22). Socialstyrelsen (2011) fick uppdraget att följa upp vårdnadsreformen och rapporten pekar på att socialtjänsten, som har ansvaret för att bedöma risker kring bortförande i vårdnadsutredningar, saknar riskbedömningsinstrument för att göra detta. Det finns också stora skillnader mellan kommunernas arbetssätt. Det finns brister i dokumentationen och det saknas vägledning för hur risker ska bedömas. Detta gör att riskbedömningar i vissa fall endast utförs om föräldrarna framför att det finns indikatorer och utredarna tycker det är relevant. Vissa kommuner har rutiner kring att alltid undersöka risker medan en del kommuner utelämnar frågan. 88 % av Sveriges kommuner har inga riskbedömningsinstrument. Idag saknas evidensbaserade instrument för riskbedömning. Det visade sig även i uppföljningen att vårdnadsutredningarna ofta fokuserar på övergrepp och våld och att endast 13 % av utredningarna nämner bortföranderisken.

2.9 Studiens relevans

Med anledning av hur de svenska förhållandena ser ut idag och att frågan om bortförande av barn uppmärksammas allt mer av myndigheter och samhället är det av intresse att utforska ämnet mer. Tidigare forskning finns om föräldrars upplevelser av bortförande och stöd och hjälp från samhället. Denna forskning är skriven på engelska och har utförts utifrån internationella förhållanden. Med tanke på att varje land har nationell lagstiftning samt egna myndigheter och rättsliga system vilket gör att man hanterar bortförande av barn på olika sätt kan det vara relevant att undersöka bortföranden i svenska förhållanden. Svensk forskning ur ett föräldraperspektiv saknas och det kan vara betydelsefullt att belysa frågan genom att fråga några drabbade hur de upplevt bortförandet samt hur de upplevt stöd och hjälp från det svenska samhället.

3. Teori

I följande kapitel redovisas studiens teoretiska utgångspunkt. Jag har valt att använda KASAM – Känsla av sammanhang, som teoretisk referensram. Studiens resultat kommer senare i uppsatsen att diskuteras utifrån KASAMS tre komponenter som presenteras nedan.

Den amerikansk-israeliske sociologen Aaron Antonovsky myntade år 1979 begreppet KASAM, som betyder ”Känsla av sammanhang”. Antonovsky intresserade sig för vilka faktorer som gör att människor påverkas mer eller mindre av påfrestningar. I hans studier konstaterade han att människor som utsatts för nazisternas koncentrationsläger under andra världskriget trots detta kunde vara vid tillfredsställande hälsa. Han tittade därför närmare på vilka faktorer som kunde spela roll för att människor kunde ta sig igenom svårigheter och trots svåra livshändelser leva ett gott liv. Han utgick från att människan har olika grad av motståndskraft och presenterar i sin bok ”Hälsans mysterium” (2005) sitt salutogena perspektiv när han konstaterar att: hälsa beror på om tillvaron är sammanhängande. För att tillvaron ska upplevas vara sammanhängande behöver den vara 1) begriplig 2) hanterlig och 3) meningsfull. Detta är KASAMS tre komponenter och höga värden på dessa komponenter betyder en hög KASAM, medan låga värden betyder en låg KASAM.

Aaron Antonovsky (2005) sammanfattar KASAM – Känsla av sammanhang såhär:

Känslan av sammanhang är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och yttre värld under livets gång är strukturerade, förutsägbara och begripliga (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, värda investering och engagemang. (2005:46)

Här nedan presenteras komponenterna mer ingående:

1) *Begriplighet* – I vilken utsträckning inre och yttre stimuli upplevs vara förutsägbara och begripliga för förnuftet. Om stimuli är tydlig, strukturerad och sammanhängande eller i de fall det inte är det innehar möjligheten att ordnas på detta sätt innehas ett högt värde på denna komponent. Händelser som inträffar är då begripliga och upplevs som förklarliga även om de kanske inte är önskvärda. Ett lågt värde på komponenten innebär att stimuli upplevs vara kaotisk och oförklarlig. Individen kan se sig själv som en olycksfågel och har svårt att begripa vad som händer och varför det sker (Antonovsky 2005). I denna studie handlar det om hur bortförandet upplevs. Bortförandet kan till exempel upplevas vara mer eller mindre begripligt eller obegripligt samt mer eller mindre förklarligt eller oförklarligt.

2) *Hanterbarhet* – I vilken utsträckning man upplever att resurser finns för att möta stimuli. Om kraven som ställs på individen kan besvaras av resurser som står till individens förfogande på olika sätt får man ett högt värde på denna komponent. Resurser kan komma från individen själv eller finnas inom individens omgivning, kontrollerade av andra som man kan räkna med. Brist på resurser kan göra att man upplever sig vara offer för omständigheterna. Ett lågt värde betyder att

man saknar möjligheter att möta stimuli och inte har kontroll över resurser (Antonovsky 2005). I denna studie handlar det om familjens situation och resurser samt föräldrarnas upplevelse av stöd och hjälp från samhället, myndigheter och omgivningen. Föräldrarna kan till exempel ha tillgång till mer eller mindre resurser att hantera bortförandet.

3) *Meningsfullhet* - I vilken utsträckning man upplever känslomässig mening i livet. Om de krav som ställs på individen upplevs vara värda att engagera sig i och blir utmaningar man investerar i kan ett högt värde innehas på denna komponent. Detta handlar om motivation och att man orkar konfronteras med en svår omständighet och ta sig igenom den med ett meningssökande förhållningssätt. Om individen inte upplever att ett eller flera livsområden är viktiga och utgör en mening antar man ett lågt värde på komponenten (Antonovsky 2005). I denna studie handlar det om bortförandets innebörd och hur föräldrarna upplever mening i livet. Föräldrarna kan till exempel ha olika grad av motivation och engagemang.

Valet av teori grundar sig i att bortförande av barn enligt forskning är en livskris. Studiens intervjupersoner utgörs av föräldrar som drabbats av denna kris. Antonovsky (2005) beskriver hur stressorer och påfrestningar av liknande slag kan påverka hälsan. KASAM kan därför antas vara en fruktbar teori för att generera förståelse för föräldrarnas situation. Teorin möjliggör reflekterande över föräldrarnas upplevelser och hur KASAM kan ha betydelse för hälsan för studiens målgrupp. Antonovsky (2005) menar att den viktigaste komponenten i KASAM är meningsfullhet som är en motivationell komponent. Brist på meningsfullhet leder till att man får en låg begriplighet och låg hanterbarhet. En engagerad person försöker nämligen alltid att begripa och hantera det hon möts av. Hög hanterbarhet är också beroende av hög begriplighet vilket gör begriplighet till den näst viktigaste komponenten. En individ som inte förstår vad hon möter vet inte vilka resurser hon ska söka efter. Tron och tillgången på resurser för hantering är avgörande för bibehållandet av meningsfullhet och begriplighet vilket gör alla komponenter viktiga för en lyckad problemlösning.

4. Metod

I detta kapitel presenteras studiens metod. För att besvara syfte och frågeställningar har studien en kvalitativ ansats med intervjuer som datainsamlingsmetod. Resultatet har analyserats i en kvalitativ innehållsanalys. Nedan beskriver och motiverar jag valet av ansatsen samt litteraturanskaffningen, datainsamlingsmetoden och urvalsprocessen. Jag presenterar även analysmetoden och reflektioner kring studiens reliabilitet och validitet. Etiska överväganden i studien beskrivs också i detta kapitel. Avslutningsvis presenteras studiens intervjupersoner.

4.1 Kvalitativ metod

En kvalitativ metod valdes för att besvara studiens syfte. Kvalitativ forskning handlar om ord snarare än om kvantifiering. Den har ofta inslag av induktion, beskrivning, tolkning och förståelse. Kvalitativ forskning innebär flexibilitet och betoning av kontext och process. Den kvalitativa metodens styrka är att den fångar aktörernas subjektiva perspektiv (Bryman 2002).

Trost (2005) menar att studiens syfte avgör valet av ansats och metod:

Om frågeställningen gäller hur ofta, hur många eller hur vanligt något är så skall man göra en kvantitativ studie. Om frågeställningen däremot gäller att förstå eller att hitta mönster så skall man göra en kvalitativ studie (Trost 2005:14).

Den kvalitativa ansatsen valdes därför på grundval av att studiens syfte var att undersöka föräldrarnas upplevelser. Målet var att få förståelse, studera det subjektiva och djupgående ta del av föräldrarnas beskrivningar. Data har samlats in genom kvalitativa intervjuer. Jacobsen (2007) beskriver intervjuer som en lämplig datainsamlingsmetod då man ska undersöka ett fåtal enheter. Det lämpar sig då man intresserar sig för individens berättelser, synpunkter samt erfarenheter. Genom att låta drabbade föräldrar själva komma till tals kan förståelse nås och nyanser samt mönster studeras. Jag ansåg att kvalitativa intervjuer utgjorde den lämpligaste metoden för uppfyllande av syftet då föräldrarna själva är de som har erfarenhet av ämnet och bäst kan uttala sig om personliga upplevelser. Jag valde att ha vad Jacobsen (2007) benämner ett ”induktivt förhållningssätt” i metoden. Med detta menas att forskaren eftersträvar ett öppet förhållningssätt till det som utforskas.

4.2 Litteraturanskaffning

Vid sökning efter tidigare forskning och litteratur i ämnet har jag främst använt mig av databaserna LIBRIS, SwePub, Primo, Sociological Abstracts och Google Scholar.

Exempel på svenska sökord som använts: bortförande av barn, olovligt bortförande och kvarhållande, kidnappning, kvarlämnad förälder.

Till de engelska sökorden hör främst: parental abduction, child abduction, parental kidnapping, child stealing, left behind parent.

4.3 Datainsamlingsmetod

Data samlades in genom kvalitativa intervjuer. Jag har använt mig av det Bryman (2002) benämner ”semistrukturerad intervju” med vilken menas att forskaren utformat specifika teman som intervjun ska beröra. Dessa sammanställs i en intervjuguide och konkretiseras med hjälp av frågor till intervjupersonen. Frågor behöver inte ställas i en förutbestämd ordning och uppföljningsfrågor kan vid behov ställas kring teman. Detta innebär en flexibel intervjuprocess. Jag tillät därför en hög grad av öppenhet i intervjuerna, men de har till viss grad varit strukturerade genom intervjuguiden (Bilaga 1). Intervjuguiden utformades utifrån studiens syfte och frågeställningar. Jag var dock mån om att intervjuerna skulle utgå från intervjupersonernas eget perspektiv och att de skulle känna sig fria att introducera ämnen samt föra fram vad de ansåg vara av stor vikt. Jag undvek därför att ha en alltför styrande roll. Intervjupersonerna fick öppet beskriva historien om bortförandet av deras barn och uppföljningsfrågor ställdes där jag inte fått svar på planerade frågor enligt intervjuguiden. I de flesta fall berörde intervjupersonernas berättelser redan de teman jag avsett att ta upp. Samtalets innehåll föreföll sig därför naturligt och intervjupersonerna hade mycket att dela med sig av utan att jag behövde initiera teman eller pressa fram några svar. Kvale & Brinkmann (2009) framhåller att interaktionen i mötet mellan forskaren och intervjupersonen är vad som genererar studiens resultat. Det är en mellanmännisklig situation som påverkas av asymmetri på grund av att det kan finnas förväntade roller i en forskningsintervju. Jag försökte därför i enlighet med Trosts (2005) beskrivning samarbeta med intervjupersonen i dialogen. Jag valde medvetet att ha ett empatiskt förhållningssätt till föräldrarna vid intervjuerna då ämnet kan upplevas känsligt och betungande att samtal om. Jag ställde mig på deras sida som en samförstående medundersökare av bortförandet. Detta var också ett medvetet val med syfte att minska maktasymmetrin som ofta gör sig gällande i intervjusituationer.

Intervjuerna genomfördes under tre olika dagar i Stockholmsområdet. Jag kom tillsammans med intervjupersonerna överens om en tid och plats då intervjun skulle äga rum. Både jag och intervjupersonerna tyckte att en lugn hemmiljö kunde vara lämpligt för att kunna samtala fritt och ostört. Hemmiljön bidrog till en avslappnad stämning och vi kunde samtala i lugn och ro utan att störas. Intervjuerna varade mellan en till två timmar. Intervjuerna spelades in, men jag förde även anteckningar för att komplettera materialet samt som säkerhetsåtgärd om inspelningen skulle vara av dålig kvalitet eller inte fungera. Inspelningarna var av mycket god kvalitet vilket möjliggjorde en noggrann transkribering och analys.

4.4 Urval

Sammanlagt har fyra stycken intervjuer gjorts med fem föräldrar som fått sitt barn bortfört. Av de som ingick i studien är fyra kvinnor och en man. Intervjuerna genomfördes enskilt, men i en av intervjuerna deltog både den kvarlämnade mamman och hennes nuvarande man som också drabbats av bortförandet på olika sätt. Mer ingående presentation av intervjupersonerna ges i avsnittet Intervjupersoner. Kontakts inleddes med organisationen ”Saknade barns nätverk” (SBN) för att finna deltagare till studien. Nätverket SBN startades av föräldrar som drabbats av ett bortförande. De vill utgöra ett stöd för andra föräldrar som får sitt barn bortfört och informerar allmänheten i

frågan. De driver en hemsida, finns på sociala medier, är registrerade som en samlingsstiftelse, har kontakt med politiker och jurister och är det enda kända nätverket som driver dessa frågor i Sverige. (www.saknadebarn.se) Jag inledde min kontakt med dem med att skicka ett e-postmeddelande till organisationens informationsmail med en beskrivning av min tilltänkta studie och frågade om SBN kunde tänka sig att bidra med information och förmedla kontakt till drabbade föräldrar. Jag fick ett snabbt och positivt svar att de gärna ställde upp på detta. Min första och främsta kontakt har varit med organisationens ordförande och vice ordförande. Vi har hållit kontakt via e-post då de var nyckelpersoner för att få tag i fler föräldrar. De har valt ut och frågat föräldrar ur nätverket om de kan tänka sig att ställa upp på en intervju. I de fall de fått ett positivt besked har de efter godkännande från föräldrarna gett kontaktuppgifter till mig så att jag kunde nå föräldrarna via e-post eller telefon. Valet att gå via SBN för att få deltagare till studien grundar sig i att jag saknar andra kontakter med fältet och att man kan tänka sig att ämnet är svårstuderat. Befintlig statistik finns hos Utrikesdepartementet men jag utgick från att det skulle krävas mer att gå via en myndighet för att få ihop deltagare då frågor om sekretess, handläggningstider m.m. skulle kunna utgöra hinder. Då en god kontakt med SBN snabbt etablerades var detta en lämplig väg för att hitta informanter och en förutsättning för att jag kunnat genomföra studien så som planerat.

Att majoriteten av intervjupersonerna är kvinnor är inte en representativ bild av hur bortföranden ser ut då både män och kvinnor bortför sina barn i ungefär lika hög grad (Civiluskottet 2009). I kontakten med SBN förstod jag dock ganska snart att det var lättare att få kontakt med kvinnor inom ett lämpligt geografiskt avstånd. Jag hade kontakt med en pappa på telefon och e-post som valde att tacka nej till att delta och jag har gjort flera försök till att få tag i manliga deltagare genom förfrågningar via SBN:s styrelse med misslyckat resultat. Pappor som fått sitt barn bortfört och som ingick i SBN bodde på ett så långt geografiskt avstånd att en intervju inte var genomförbar. En jämnare könsfördelning hade varit önskvärt. Urvalet är inte representativt. Studiens syfte kan dock besvaras ändå och kräver inte representativitet. I denna studie ligger fokus på kvarlämnade mammor.

Enligt Kvale & Brinkmann (2009) avgör studiens syfte valet av intervjupersoner. Antalet avgörs av hur många intervjupersoner det behövs för att kunna besvara studiens frågeställningar. Ett litet antal försvårar generalisering medan ett stort antal förhindrar ingående analys. Då syftet med studien är att undersöka *några* föräldrars upplevelser kring bortförandet av deras barn och hur stöd och hjälp upplevs från samhället bedömde jag att fem deltagare kunde anses vara en tillräcklig mängd för att besvara syftet. Avsikten med studien är inte att ge en representativ bild av alla som drabbats av ett bortförande. Jag har endast ämnat undersöka några individer och deras beskrivningar och upplevelser. Jag har inte haft för avsikt att uttala mig om vad ett bortförande innebär för alla föräldrar vilket i så fall skulle kräva en annan undersökningsdesign. Jacobsen (2007) beskriver att urval kan göras utifrån vilka enheter man antar kan ge värdefull information i ämnet som studeras. Jag är medveten om att urvalet kan påverka studiens resultat då intervjupersonerna är handplockade av SBN och då jag saknat kontroll över vilka som valdes ut som deltagare i studien. De intervjupersoner som deltagit i studien har dock alla erfarenhet av det studerade ämnet och kan tänkas belysa frågan och därmed möjliggöra besvarandet av studiens syfte.

4.5 Analysmetod

Intervjuerna har transkriberats och sammanställts i ett dokument för analys. Transkribering innebär att man skriver ut det inspelade materialet så att det bildar en text. Det talade språket blir skriftligt (Bryman 2002). Detta innebär en omvandling och transformering som kan möjliggöra en analys. Detta i sig är också en tolkande process som kan ses som en del av analysarbetet (Kvale 2005). Vid transkriberingen valde jag att först behålla alla uppgifter om namn och platser för att möjliggöra en korrekt sammanställning av intervjun och få en helhetsbild av berättelsen. Därefter kodades intervjupersonernas namn och andra uppgifter som behövde avidentifieras. T.ex. de bortförda barnens namn, adresser som skulle kunna härledas till intervjupersonen och andra uppgifter av igenkänning eller etiskt känslig karaktär. Vid transkriberingen valde jag att redigera så lite som möjligt i informanternas utsagor, oavsett om det skulle finnas grammatiska fel eller liknande. Detta innebär att även upprepningar, felsägningar och ord som ”eh” och ”ehm” togs med. Jag valde även att transkribera alla gensvar jag gav under intervjun, t.ex. ”mm” och ”aa precis”, detta återgavs inom parentes där det förekom i intervjupersonens återgivning och svar. Jag återgav pauser, skratt eller relevanta hörbara ljud som kunde ha betydelse för berättandet inom parenteser, t.ex. (skratt) och (torkar tårar). Korta pauser mellan ord eller delar av meningar återgavs med två punkter och längre pauser med tre punkter. Pauser mellan meningar eller frågor i intervjun skrevs ut med (paus). Fonetiska detaljerade återgivningar har dock inte gjorts, då jag bedömde att det inte var nödvändigt. Kvale (2009) menar att detta endast är nödvändigt vid en samtalsanalys eller språklig analys. Där pauser anges har ingen tidtagning skett, utan jag har snarare utgått från känslan i berättelsen och vad jag upplevde vara en kortare eller längre paus utifrån intervjuarens samtalstakt. Noggrannheten i transkriberingen såg jag som ett sätt att kunna garantera en ökad trovärdighet i undersökningen. Jag ville inte riskera att något som kunde vara viktigt för sammanhanget och min förståelse samt analys av materialet försvann under processens gång. Jag såg det också som ett tillfälle att reflektera över min egen roll och intervjutekniken i förhållande till resultatet. Jag reflekterade över huruvida min respons och mitt sätt att ställa frågor kunde ha inverkat på intervjupersonernas svar. Reflektioner över metodförfarandet diskuteras vidare i nästa avsnitt.

Jag har valt att göra en kvalitativ innehållsanalys av materialet. Lundman & Hällgren Graneheim (2008) beskriver analysmetoden på följande sätt: ”Fokus vid en kvalitativ innehållsanalys är att beskriva variationer genom att identifiera skillnader och likheter i textinnehåll” (2008:162). Detta görs genom att identifiera meningsbärande enheter i materialet. Dessa kodas och kategoriseras för att bilda teman. Meningsbärande enheter, koder och kategorier abstraheras på olika nivåer till teman på en högre tolkningsnivå. Jag inledde mitt analysförfarande med att läsa det utskrivna materialet upprepade gånger för att få en helhetsbild. Därefter kodades materialet för att beteckna kategorier och skapa struktur. Varje kategori innehöll meningsbärande enheter. Kategorierna abstraherades till sex stycken teman som presenteras i kapitlet Resultat med hjälp av beskrivningar och exemplifieringar i form av citat. Mitt analysförfarande exemplifieras i Bilaga 3. Skillnader och likheter mellan och inom kategorier har jämförts för att undersöka vad som var gemensamt samt vad som skiljde sig i intervjupersonernas svar.

4.6 Reliabilitet och validitet

Inom kvantitativ forskning bedöms en studies kvalitet utifrån dess reliabilitet och validitet. Dessa begrepp utgår från en annan ontologisk och epistemologisk grund än den kvalitativa forskningen. Inom kvalitativ forskning föredras ofta att begreppet trovärdighet används istället. Graneheim & Lundman (2004) menar att detta kan bedömas utifrån studiens giltighet, tillförlitlighet och överförbarhet. Giltighet motsvarar intern validitet, tillförlitlighet motsvarar reliabilitet och överförbarhet har med generalisering och extern validitet att göra (Bryman 2002; Jacobsen 2007).

Giltighet handlar om att undersöka det man avsett att undersöka (Bryman 2002). Det bedöms genom att fråga sig hur sanna resultaten är och om det man kommit fram till är trovärdigt. Urvalet har stor betydelse för en studies giltighet. Ett varierat urval möjliggör analys av likheter och skillnader (Graneheim & Lundman 2004). Urvalet i studien bestod till majoriteten av kvinnor. Resultatet skulle kunna anses ha större giltighet om urvalet hade innehållit både män och kvinnor. Positivt är att två föräldrar hade återfått barnen medan de tre återstående fortfarande saknade barnen vid tidpunkten för intervjun. Detta kan tänkas ha gett variation till materialet. Jacobsen (2007) framhåller vad gäller urval att deltagares närhet till ett fenomen påverkar hur trovärdigheten bedöms. I denna studie har föräldrarna själva erfarenheter och kan uttala sig om bortförande av barn på ett verklighetsnära sätt. Då jag noggrant försökt beskriva urval och metodfrågor möjliggörs även läsarens bedömningar av studiens giltighet vilket Graneheim & Lundman (2004) menar är viktigt. De framhåller också att presentation av citat ger öppenhet och kan visa på hur sannolika de slutsatser man dragit är i förhållande till materialet. Jag har därför valt att presentera citat under varje tema i kapitlet Resultat.

Tillförlitlighet handlar om ett reflekterande över sina metodförfaranden då olika metoder och sätt att använda dem kan ge olika resultat (Graneheim & Lundman 2004). Om ett resultat kan reproduceras vid ett nytt tillfälle av en ny forskare kan det anses vara reliabelt (Kvale & Brinkmann 2009). Jacobsen (2007) menar att tillförlitligheten kan handla om effekter på studiens deltagare av olika slag, felaktiga mätinstrument eller bristfälliga analyser. Han tar upp begreppen undersökareffekt och kontexteffekt som viktiga beståndsdelar. Undersökareffekten handlar om forskarens inverkan på den eller det som studeras. Detta kan även benämnas intervjuareffekt. Intervjupersonen kan påverkas av den som intervjuar vad gäller allt ifrån klädsel till tonläge i frågor (Jacobsen 2007). Jag har därför försökt att uppträda på ett liknande sätt i de olika intervjuerna och försökt vara konsekvent vad gäller att behålla intervjun relativt öppen och beröra samma teman. Vid transkriberingen reflekterade jag över min roll och mitt sätt att ställa frågor vilket kan påverka tillförlitligheten i studien. En nackdel med min öppna intervjuform var att frågor inte alltid ställdes på samma sätt i de olika intervjuerna vilket kan ha påverkat svaren. I vissa fall gavs vissa frågor mer fokus än i andra intervjuer. Detta på grund av valet att inta en följsam roll och undvika styrning. Jacobsen (2007) beskriver vidare kontexteffekten som huruvida miljön inverkar på intervjun och resultatet. En onaturlig plats kan innebära störningar eller påverkan på den som intervjuas. En naturlig plats kan också vara störande och kräver att den som intervjuas känner sig bekväm med att släppa in forskaren. I samråd med föräldrarna som deltar i studien kom vi i varje enskilt fall fram till att hemmet var en passande miljö för intervjun. Då föräldrarna fått bestämma och hemmiljön var tyst och lugn upplevde jag att den bidrog till ett naturligt samtal. Hemmiljön gjorde att de som

intervjuades kunde känna sig avslappnade. Detta resulterade i att de på eget initiativ ibland visade fotografier på barnet, dokument av betydelse, barnens rum och så vidare.

Överförbarhet handlar om möjligheten att överföra ett resultat till en annan kontext (Graneheim & Lundman 2004). Jag har reflekterat över om några resultat i studien skulle kunna gälla även i andra sammanhang. Denna fråga är svår att besvara men eventuellt kan det tänkas att då flera uppgifter överensstämde mellan föräldrarna i studien skulle fler föräldrar som fått sitt barn bortfört kunna känna igen sig i delar av beskrivningar eller upplevelser. Det föräldrarna berättar kan tänkas belysa några viktiga aspekter för målgruppen.

4.7 Etiska överväganden

Intervjustudier aktualiserar en mängd etiska frågor. Kvale och Brinkmann (2009) menar att då mötet mellan forskaren och intervjupersonen bygger på en rad sociala faktorer krävs ett reflexivt förhållningssätt för vad som kan inverka på intervjupersonens liv. Etiken i denna form av studier handlar delvis om att skapa ett sammanhang av säkerhet och frihet då personliga frågor blir ämne för offentliga publikationer. Etiska överväganden bör finnas med från studiens början till slutet. Vetenskapsrådet (2002) menar att övervägningar bör göras mellan forskningskravet och individskyddskravet. Jag beaktade detta genom att jag vid initierandet av studien övervägde för- och nackdelar med valet av ämne för uppsatsarbetet. Efter reflektioner konstaterades att de positiva konsekvenserna övervägde eventuella risker för deltagare. Vid intervjuerna framkom också att intervjupersonerna såg det som positivt att få dela med sig av sin erfarenhet och det uppskattades att ämnet uppmärksammades.

I Vetenskapsrådets (2002) ”Forskningsetiska principer” finns fyra etiska krav: Informationskravet, Samtyckeskravet, Konfidentialitetskravet och Nyttjandekravet. Dessa krav berörs också i metodlitteratur som de viktigaste etiska aspekterna i forskning (Bryman 2002; Jacobsen 2007). Jag har förhållit mig till samtliga etiska krav samt etiska rekommendationer i ”God forskningssed” (Hermerén 2011).

Vad gäller informationskravet fick deltagarna ett informationsbrev via e-post om studiens syfte och etiska frågor i god tid innan intervjun (Bilaga 2). I informationsbrevet ingick information om att deltagandet var frivilligt och att man när som helst under studiens gång hade rätt att avbryta sitt deltagande. Kontaktuppgifter till mig och min handledare för uppsatsen fanns med i brevet. Tid och plats för intervjun bestämdes därefter via e-post när föräldern tackat ja till att delta. Positivt var att föräldrarna redan innan min kontakt hade talat med en företrädare för SBN och sagt ja och förberett sig på att bli kontaktade av mig. Vid intervjutillfället gick jag igenom informationen på nytt och upprepade etiska frågor. Jag fick då på nytt bekräftat att de önskade delta och jag inhämtade ett förnyat godkännande om att spela in intervjun. Detta betyder att samtyckeskravet beaktades i enlighet med Vetenskapsrådet (2002) som menar att detta är av större vikt då studien berör frågor av känslig karaktär. Jag bad intervjupersonerna att avbryta mig om de hade frågor eller funderingar under intervjuns gång. Jag informerade dem om att de hade rätt att avstå från att svara på frågor eller avbryta intervjun om det upplevdes alltför jobbigt att samtala om bortförandet av deras barn. Jag var hela tiden medveten om att intervjuerna kunde väcka känslor och minnen till liv. Vid alla

intervjuer var jag noga med att visa respekt för föräldern och den situation den befann sig i. När jag upplevde att ett ämne var alltför svår att samtala kring undvek jag att pressa på eller fråga vidare. Jag lät föräldern styra över hur mycket man ville berätta och lämna ut.

Jag meddelade intervjupersonerna att resultatet skulle presenteras i denna uppsats vilken blir en offentlig handling som allmänheten kan ta del av. Frågan om anonymitet är därför viktig för att säkerställa att känsliga uppgifter inte kan härledas till personen (Hermerén 2011). Vad avser konfidentialitetskravet menar Vetenskapsrådet (2002) att anonymitet och tystnadsplikt ska beaktas och att uppgifter ska bevaras konfidentiellt. Uppgifter kan vid transkriberingen avidentifieras och inspelningarna bör raderas när de inte längre används (Kvale 2009). Jag har därför avidentifierat intervjupersonerna direkt efter transkriberingen och gett dem kodade namn vilka presenteras i nästkommande avsnitt. När studien avslutats kommer inspelningarna raderas. Alla intervjupersonerna informerade mig om att de inte hade några problem med att uppgifter om deras förhållanden presenterades. Fyra personer sa att de kunde gå ut med sitt namn då de redan figurerat i media och är igenkännliga. Jag valde dock ändå att anonymisera deltagarna då jag använt citat av känslig karaktär och vill försäkra mig om att ingen kommer till skada på något sätt. Jag har också valt att inte ange barnens namn för att också tillgodose deras rätt att vara anonyma. Även om de inte är deltagare i studien är de i centrum för berättelsen och har ingen möjlighet att påverka innehållet. Berättelserna om bortförandet innefattar uppgifter om de drabbade och om landet som barnet bortförts till vilket kan göra att en läsare ändå skulle kunna härleda resultatet till intervjupersonen. Jag har kontrollerat att informanterna var väl införstådda med detta och att full anonymitet ur detta perspektiv kanske aldrig kan garanteras. Alternativet hade varit att uppge fiktiva uppgifter. Detta tyckte intervjupersonerna på eget initiativ inte var nödvändigt, då de inte såg något negativt i att bli igenkännliga i studien.

Vetenskapsrådets (2002) nyttjandekrav har också tillgodosetts i studien då inhämtat material endast används för studiens syfte. Rekommendationer om att deltagare bör få ta del av studiens resultat efterföljs på så vis att intervjupersonerna erhåller en kopia av uppsatsen via e-post.

4.8 Intervjupersoner

Här presenterar jag de föräldrar jag har intervjuat för att ge en uppfattning om studiens deltagare. Jag beskriver dem här utifrån de fall av bortförande som berör deras barn. Informationen innehåller en kort bakgrund kring bortförandet och familjens situation. Presentationen innefattar även uppgifter om de bortförande samt de kvarlämnade föräldrarna och hur vårdsnaden om barnen sett ut.

Fall 1

Fall 1 berör bortförandet av en 11-årig pojke (Barn 1). Han bortfördes av sin pappa (Bortförande förälder 1) till Bosnien-Hertzegovina Maj 2008 och kvarhålls fortfarande där. Idag är Barn 1 15 år gammal. Bortförande förälder 1 har bosniskt medborgarskap.

Förälder 1a

Förälder 1a är en 48-årig kvinna som är gift med Förälder 1b sedan sex år tillbaka. Hon arbetar som landskapsarkitekt och har en son (Barn 1) sedan en tidigare relation med Bortförande förälder 1.

Förälder 1a och Bortförande förälder 1 separerade vid årsskiftet 2001-2002. De hade gemensam vårdnad om Barn 1 fram till 2007 då rätten beslutade om ensam vårdnad för Förälder 1a. I samband med detta beslut bortfördes Barn 1 inom Sverige vid två tillfällen av Bortförande förälder 1. Därefter bortfördes Barn 1 till utlandet och befinner sig fortfarande där.

Förälder 1a träffade Förälder 1b år 2002, de gifte sig år 2006 och lever tillsammans idag.

Förälder 1b

Förälder 1b är en 47-årig man som arbetar som ljusdesigner. Han är skild sedan 15 år tillbaka och har från det äktenskapet två barn som nu är 15 och 17 år gamla. Han har gemensam vårdnad om dessa barn tillsammans med sin tidigare fru. Idag är han gift med Förälder 1a och de bor tillsammans. Barn 1 var 5 år när förälder 1a och 1b träffades vilket betyder att han också varit drabbad av bortförandet av Barn 1 och funnits med i Förälder 1a:s liv under hela processen.

Förälder 1a och 1b är engagerade i ideell verksamhet i Saknade Barns Nätverk för att ge stöd till andra föräldrar som drabbats av ett bortförande. De är aktiva i frågan på olika sätt och arbetar för att situationen för målgruppen ska förbättras i Sverige.

Fall 2

Fall 2 berör bortförandet av en 15 månader gammal pojke (Barn 2) som bortfördes av sin pappa (Bortförande förälder 2) från USA till Guatemala år 2009. Barn 2 var bortförd under ca tre månader. Idag är han 5 år gammal. Bortförande förälder 2 har kinesiskt, argentinskt och amerikanskt medborgarskap. Han vistades illegalt i Guatemala med Barn 2 tills polisen arresterade honom.

Förälder 2

Förälder 2 är en 32-årig kvinna som har två barn samt är gravid med sitt tredje barn. Ett av hennes barn som hon fick tillsammans med Bortförande förälder 2 var bortfört som liten. Vid det laget var föräldrarna separerade och befann sig i en vårdnadstvist. Idag bor Barn 2 tillsammans med Förälder 2 som också har ytterligare en son och ett barn på väg tillsammans med sin nuvarande sambo. Idag har hon enskild vårdnad om Barn 2. Den bortförande pappan tillåts träffa barnet ibland.

Förälder 2 är utbildad lärare och också engagerad i ideell verksamhet för att ge stöd till andra föräldrar som drabbats av ett bortförande. Hon handlägger ärenden inom Saknade Barns Nätverk och har kontinuerlig kontakt med andra föräldrar. Hon är en av de drivande personerna i nätverket och har varit i kontakt med hundratals människor som berörs av ämnet.

Fall 3

Fall 3 berör bortförandet av två barn. Barn 3a som denna berättelse främst berör bortfördes av sin pappa (Bortförande förälder 3) när han var ca 6 månader. Bortförande förälder 3 bortförde även en då 5 år gammal son (Barn 3b) som han hade från ett tidigare förhållande med en annan kvinna. Alltså är även en annan förälder som inte ingår i studien berörd av berättelsen som involverar två barn med två olika mammor och en och samma bortförande pappa. Bortförandet skedde under en

semesterresa i Egypten. Barnen bortfördes till Lybien i April 2010 och återfördes till Sverige September 2010. Bortförande förälder 3 har libyskt medborgarskap.

Förälder 3

Förälder 3 är en 27-årig kvinna som arbetar som barnskötare. Hon träffade sin sons pappa (Bortförande förälder 3) år 2005. Deras relation har varit fram och tillbaka sedan dess. Förälder 3 fick tillsammans med den bortförande pappan Barn 3a som idag är 3 år. De levde tillsammans och hade gemensam vårdnad vid bortförandet. Idag lever Förälder 3 tillsammans med Bortförande förälder 3 igen, efter en av flera separationer. De har under hela tiden haft gemensam vårdnad om Barn 3a.

Bortförande förälder 3 hade alltså också en son sedan ett tidigare förhållande (Barn 3b). Han delar vårdnaden med 3b:s mamma. Barn 3b har återförts till sin mamma och har fortsatt kontakt med den bortförande pappan.

Fall 4

Fall 4 berör bortförandet av tre barn. Barn 4a är en son på 13 år. Barn 4b är en dotter på 10 år och barn 4c är en dotter på 10 år. Dessa tre barn bortfördes till Gaza under en semesterresa som Bortförande förälder 4 gjorde ensam med sina barn till Egypten, Augusti 2012. De kvarhålls fortfarande av Bortförande förälder 4 i Gaza. Bortförande förälder 4 har palestinskt medborgarskap.

Förälder 4

Förälder 4 är en 37-årig kvinna, utbildad lärare och idag mammaledig med en 1 månad gammal bebis (Barn 4d). Hon är gift med det nyfödda barnets pappa. Hon har sedan ett tidigare äktenskap tre barn som idag är bortförda. Förälder 4 har gemensam vårdnad med Bortförande förälder 4 om deras tre barn, sedan skilsmässan 2008.

5. Resultat

I nedanstående kapitel redovisas resultatet av intervjuerna med föräldrarna som ingått i studien. Tidigare forskning pekar på att kvarlämnade föräldrar drabbas svårt av ett bortförande då det orsakar emotionell stress. Forskning tyder också på att det finns brister i stöd och hjälp för drabbade föräldrar. Denna forskning utgår från en internationell kontext och myndigheter i engelskspråkiga länder. Syftet med min studie var att undersöka några föräldrars upplevelser kring bortförandet av deras barn och hur stöd och hjälp från samhället upplevs. Med anledning av att väldigt lite svensk forskning finns om bortförande av barn undersöktes frågan i svenska förhållanden.

Efter analys och bearbetning av de utskrivna intervjuerna sammanställdes materialet i sex stycken teman: Varningssignaler och skuldkänslor, Det värsta man kan vara med om, Reaktionen när du inser att ditt barn är borta, Att uppleva att myndigheter inte gör tillräckligt, Brist på ekonomiskt stöd, Psykosocialt stöd. Dessa teman presenteras nedan tillsammans med beskrivande redogörelser och exemplifiering i form av citat från intervjupersonerna.

5.1 Varningssignaler och skuldkänslor

Detta tema handlar om bakgrunden till bortförandet och känslor relaterat till det.

Flera gånger uppkommer det i intervjuerna att man upplevt att det fanns tecken på att barnet skulle komma att föras bort innan bortförandet. Det kunde handla om hot, umgängessabotage eller andra signaler som var något man tänkt på mycket i efterhand och kunde gräma sig över. Föräldrarna upplevde att dessa signaler inte togs på allvar av myndigheter. För Förälder 3 kunde inte bortförandet förutsägas även om hon i intervjun uttrycker att det skulle ha gått att se tecken om hon varit mer uppmärksam på dem. Detta fall urskiljde sig från de övriga där detta tema var tydligare. I fall 1 var varningssignalerna tydligast då bortföranden inom Sverige ägde rum innan det internationella bortförandet skedde. Föräldrarna gjorde två anmälningar om egenmäktighet med barn på grund av att barnets pappa inte lämnat tillbaka barnet på avtalad tid och kvarhållit Barn 1 i tre veckor respektive tre månader vilket gjort att barnets skolgång skadats. Domstolen beslutade trots detta vid andra tillfället att pappan interimistiskt fick vårdnaden i väntan på huvudförhandling. Detta kändes som ett slag i ansiktet för föräldrarna som försökte varna myndigheterna om risker och negativa konsekvenser för barnet. Dagen efter huvudförhandlingen, i väntan på domen i vårdnadsfrågan bortfördes barnet till utlandet av pappan. Förälder 1a berättar om varningssignalerna:

Pappan har hela tiden sagt ända sedan vi levde ihop att om jag någonsin skulle flytta ifrån honom så skulle han ta barnet till Jugoslavien och jag skulle aldrig mer få se honom. Så det hotade han med hela tiden. Och det var också sånt som vi berättade i förhandlingen. Men sånt som man helt negligerar.

Föräldrarna i fall 1 agerade alltså för att uppmärksamma myndigheterna om hoten. De upplever att domstolen agerat försent och inte bedömt riskerna rätt, vilket lett till stora konsekvenser för familjen. Förälder 1a beskriver att det trots alla ansträngningar kan kännas som om man skulle ha agerat annorlunda, att det är lätt att ge sig själv skulden.

Men sen måste man ju ända vara trygg i att man älskar sitt barn. Att man gör så gott man kan. Att man inte ger sig själv alltför mycket skuld känslor för det är väldigt lätt att göra. För man kan hela tiden säga att man skulle ha betett sig på ett annat sätt. Att man inte skulle varit så blögd. Att man skulle satt flera gränser hela tiden. [...]. Man får försöka att inte straffa sig själv för det.

Detta citat tyder på att varningssignalerna kan kopplas ihop med skuld känslor. Att ha sett tecken kan göra att man ger sig själv skulden för att inte ha agerat annorlunda. Alla föräldrar i studien upplevde skuld känslor över bortförandet. Trots att föräldrarna gjorde vad de kunde och bortförandet inte är deras fel är dessa känslor påtagliga och kan tänkas vara något man behöver hjälp med att hantera. Situationen för Förälder 2 har likheter med fall 1. Bortförande förälder 2 bortförde barnet innan domen om att ensam vårdnad tillfallit Förälder 2 vunnit laga kraft. När hon berättar om vårdnadstvisten som hade pågått i 11 månader tar hon upp att hot hade förekommit som inte lett till något skydd för barnet. Hon upplevde också skuld känslor i förhållande till varningssignalerna när hon insett att hennes barn var borta:

Jag tänkte att det här händer inte. Och så tänkte jag: att det är klart att det händer, det här har ju du gått och vart rädd för jättelänge. Och både liksom självförebärelse, hur kunde jag vara så dum och låta det här hända ungefär, jag borde aldrig lämnat mitt barn för umgänge till min exman. Men jag var ju tvungen av domstolen att göra det. Men jag hade ju rapporterat flera, flera gånger, gjort två polisanmälningar att han hade hotat att ta honom.

Hennes resonemang visar att hon liksom de övriga föräldrarna som upplevt hot hade agerat utifrån sin oro för att förebygga ett bortförande men att det inte gett något resultat. Hon kände sig tvingad att göra något som gick emot hennes magkänsla vilket hon i efterhand ångrar. Detta tycks orsaka skuld känslor. Förälder 4 agerade också på varningssignalerna och polisanmälde hot som pappan riktade mot henne om att ta barnen. Hon upplever att socialtjänsten vid en social utredning av fallet missade att specifikt undersöka risken för bortförande.

Alla föräldrar utom Förälder 3 upplevde varningssignaler och tecken innan bortförandet. Jag tolkar det som att det i efterhand blir allt mer begripligt för de kvarlämnade föräldrarna, då man får tillfälle att reflektera över händelseförloppet och processen. Det fanns en upplevelse av maktlöshet då myndigheter inte agerat utifrån signalerna. Föräldrarna efterfrågar bättre riskbedömningar från socialtjänst, polis och domstol. Föräldrarna upplever det svårt att man inte kan förändra något i det förflutna. De tänker tillbaka och föreställer sig ett alternativt händelseförlopp. Trots att de tar upp att bortförandet beror på den bortförande föräldern och myndigheters brister upplever de skuld känslor. De upplever att de borde ha lyssnat på sin inre röst tidigare.

5.2 Det värsta man kan vara med om

Detta tema handlar föräldrarnas upplevelse av att få sitt barn bortfört.

Föräldrarna upplever bortförandet som en kris, ett trauma och en tragedi. Bortförandet jämförs med andra händelser och utmärker sig som det värsta man kan vara med om. Förälder 2 beskriver att det är värre att få sitt barn bortfört än vad det vore om barnet skulle ha dött. Under bortförandet vet man inte var barnet befinner sig, hur det mår och hur situationen ska arta sig. Hon uttrycker det exempelvis som "ett öppet sår" och benämner det även som "en fruktansvärd tragedi". Att det är det värsta hon varit med om relaterar hon dels till saknaden av barnen och dels till bristen på stöd i krisen. Förälder 4 beskriver sina upplevelser såhär:

Folk går med sina matkassar och de hämtar barn från dagis och så. Livet rullar på och sådär och så känner jag mig bara helt, ja men mitt liv det rullar inte på, det står still.

Hon upplever att hon går bredvid verkligheten. Då allt kretsar kring bortförandet förmår man sig inte vara en del av vardagslivet. Livet stannar upp och det kan upplevas som att leva i en bubbla. Förälder 3 säger att hon inte vet om hon skulle klarat sig igenom allt om hon från början hade vetat hur lång tid det skulle ta att återfå sitt barn. Förälder 2 uttrycker det: "en vecka kändes som en livstid". Flera av intervjupersonerna berör hur tiden upplevs annorlunda när barnet är bortfört.

Vad gäller kontakten med barnet upplever föräldrarna också att situationen är oerhört svårhanterlig. Från att ha haft daglig kontakt med barnet får man inte träffa barnet på månader, eller som i fall 1 i studien, inte på flera år. Alla föräldrarna har upplevt utfrysning av den bortförande föräldern och de fråntogs möjligheten att upprätthålla regelbunden kontakt med barnet. Det kan förutom att man inte får träffa barnet handla om att den bortförande föräldern inte svarar i telefonen eller tillåter barnet att ha kontakt med den kvarlämnade föräldern via internet. Föräldrarna upplever sig maktlösa i förhållande till den bortförande föräldern. Att motarbetas på detta sätt upplevs som en begränsning av sitt föräldraskap och orsakar stor oro för hur barnet har det och påverkas av att avskärmas från omvärlden. Förälder 4 beskriver att hennes oro främst beror på att barnen befinner sig ett krigsdrabbat område. Hon visste för en tid inte om de levde och detta upplevde hon var oerhört jobbigt. Förälder 1a och 1b berättar hur Bortförande förälder 1 manipulerat och påverkat Barn 1 på olika sätt som är lojal mot sin psykiskt sjuke pappa. När Förälder 1a äntligen fick möjlighet att träffa Barn 1 ville barnet inte det. Detta upplevdes som mycket svårt. Hon beskriver det:

Det är ju det som är så hemskt också för föräldrar, även om man inte sett sitt barn på lång tid så tror man ju att barnet ska kasta sig runt halsen på en. Det gör de inte alls det. De vill ju inte se dig.

Upplevelsen av att vara avskärmd från sitt barn ställs på sin spets när hennes barn påverkats så att till och med han stänger henne ute. Förlusten av relationen till dina barn, för en kortare eller längre period upplevs av föräldrarna som en livskris. Föräldrarna beskriver att det blir påtagligt på olika sätt, exempelvis i samtal med väninnor som har barn eller under julfiranden utan barnen. Förälder 3 upplever att hon missat en bit av sitt barns liv som aldrig går att få igen. Föräldrarna uttrycker på olika sätt att ett bortförande av barnen är det värsta man kan göra mot en förälder. Tiden stannar upp

och du förlorar kontakten med ditt eget barn. De upplever också maktlöshet i förhållande till den bortförande föräldern.

5.3 Reaktionen när du inser att ditt barn är borta

Detta tema handlar om hur föräldrarna reagerade emotionellt när barnet bortförts.

Att inse att ditt barn är försvunnet kan ge olika reaktioner och upplevas på olika sätt. Föräldrarna som blivit utsatta beskriver hur de på olika sätt tog sig an situationen när de insåg att det var ett faktum att barnet var borta. Alla föräldrar upplever att känslorna när de förstod vad som hänt var överväldigande. De reagerade på olika sätt och kunde bryta ihop på grund av situationen. Alla föräldrar beskriver känslor av oro, chock, panik, ångest, sorg och saknad. De beskriver också att de i början reagerade med sömnlöshet och grät mycket. Att vara "skakad", bli "katakonisk" och "vara ett nervvrak" är exempel på beskrivningar av Förälder 2 om hur hon kunde uppleva det. Två föräldrar beskriver tydligt hur de slutade att fungera när de inte hade sitt barn hos sig. Förälder 3 blev självskadande när hon insåg att hennes barn var försvunnet. Precis efter att hon fått beskedet skar hon upp sina armar så att hon började blöda och blev utåtagerande i panik.

...slog huvudet i en stenvägg gjorde jag[...] för att jag ville inte leva utan min son. Och jag visste ju inte när han skulle komma hem.

Självskadebeteendet kan tolkas som ett sätt att agera utifrån överväldigande känslor. Hon upplevde att det enda som betydde något var hennes barn och att det viktigaste i hennes liv hade tagits ifrån henne vilket gjorde att hon inte längre upplevde livet som meningsfullt. Allt var överväldigande och verkligheten upplevdes ohanterlig. Hon hade även svårt att äta och dricka.

Förälder 2 och Förälder 4 upplever att de bröt ihop vid flera tillfällen men inte tillät sig sörja eller känna efter på djupet. De reagerade genom att undantränga känslorna och istället se återförandet av barnet som ett projekt och en kamp. Känslorna kunde för föräldrarna komma i vågor och upplevelsen var som värst under natten. Att återfå sitt barn upplevdes nästan omöjligt samtidigt gjorde man allt för att bevara hoppet och lägga band på sig själv för att kunna hålla ihop. Förälder 2 nämner att trots att hon återfått sitt barn tar bortförandet inte slut. Det finns en överhängande risk för att det sker igen och hon beskriver det som att leva i en värld där bomber faller omkring henne. Att leva med en konstant oro är något som är gemensamt för alla föräldrarna. En oro för framtiden, en oro för att inte återfå sitt barn eller en oro för att det ska ske igen. Alla dessa beskrivningar och tolkningar av föräldrarnas upplevelser tyder på att ett bortförande kunde upplevas som oerhört känslösamt och överväldigande.

5.4 Att uppleva att myndigheter inte gör tillräckligt

Detta tema handlar om föräldrarnas upplevelser av svenska myndigheters bemötande, stöd och hjälp för att återfå de bortförda barnen.

Föräldrarna berättar att de på olika sätt sökt hjälp hos myndigheter i frågan om bortförandet av deras barn. Alla föräldrar har idag en misstro till myndigheter då de inte fått det stöd och den hjälp de hade förväntat sig. Trots att de sökt hjälp hos polis, socialtjänst, svenska ambassader och Utrikesdepartementet, samt i tre fall varit i kontakt med rättsväsendet vad gäller vårdsnaden om barnen upplever de att de inte blivit tagna på allvar. Föräldrarna pekar på en okunskap om bortförande av barn och att de inte upplever sig vara prioriterade eller rättvist bemötta i mötet med myndigheter. De upplever också att det ligger ett väldigt stort ansvar på den kvarlämnade föräldern. Saknar man egna resurser och styrkan att söka hjälp och driva frågan lämnas man till sitt öde. De betonar att det krävs mycket för att bli hörd, få stöd och bli bemött med en hjälpsam hand. I vissa fall ges inte stöd och hjälp trots stora ansträngningar. Det gjorde att föräldrarna sökte sig till andra källor för resurser. Det kunde handla om att gå ut i media för att få uppmärksamhet och driva frågan framåt. Kontakt med frivilligorganisationer som t.ex. den ideella organisationen Saknade Barns Nätverk (SBN) var också en viktig kontakt för föräldrarna. Att ha ett stort stöd i omgivningen i form av en stöttande familj och vänner upplevdes också vara av stor betydelse. Förälder 4 uttrycker sitt missnöje över myndigheterna på detta sätt:

Förstår du hur liten man känner sig i det här? Man har liksom allt. Allt måste jag dubbelkolla. Allt måste jag fixa fram och ordna.

Med detta citat pekar hon på upplevelsen av att myndigheter inte håller vad de lovar. Hon känner sig tvingad att kliva in och ta ett ansvar för något hon tänker borde vara myndigheternas arbete. Detta relaterar hon i intervjun till pappersarbete och långa telefonsamtal samt att hon upplevt att svenska myndigheter ofta gör byråkratiska misstag. Polisen missade exempelvis att registrera en anmälan hon gjorde. Förälder 3 sökte sig inte alls till myndigheter då hon trodde mer på sin egen förmåga att lösa problemet än på myndigheters. Detta på grund av hennes uppfattning om hur lite som faktiskt görs i liknande ärenden. Hon säger:

Man får ingen hjälp när ens barn blir kidnappat. Det var därför jag inte gick till polisen heller för att jag visste att jag får ingen hjälp av dem. Därför att detta är inte ett brott för dem. Eftersom vi åkte på semester tillsammans så är det inget brott enligt lagen.

Hon pekar här på upplevelse av den svenska lagens begränsningar om egenmäktighet med barn, då fenomen rubriceras eller behöver innefatta viss bevisning för att kallas ett brott. Detta tar även Förälder 4 och Förälder 2 upp. Att inte känna att myndigheter kan erbjuda det man är i behov av kunde orsaka känslor av maktlöshet hos alla föräldrar. Föräldrarna i fall 1 beskriver i den gemensamma intervjun att förutom de svåra upplevelserna av att få sitt barn bortfört gör bristen på hjälp från myndigheter att man känner sig ännu mer utsatt. De säger:

*Förälder 1a: - Det måste ju vara bland det värsta därför att du är så känslomässigt utsatt. Egentligen är det ju, vad ska man säga, psykiska övergrepp.
Förälder 1b: - Men samhället tycker det är okej.*

Beskrivningarna tyder på upplevelsen av att vara utsatt. Tystnaden i samhället säger att din utsatthet inte spelar någon roll. Föräldrarna upplever sig nonchalerade och bortglömda. Att inte bli lyssnad på och att inte bli tagen på allvar leder till att bortförandet upplevs vara ännu mer svårhanterligt och olösligt. I intervjuerna berättar alla föräldrar att de hade förväntat sig större hjälp än de fick och att frånvaron av hjälp upplevdes förstärka utsattheten. Alla föräldrarna menar att UD är begränsade i vilken hjälp de kan ge. Föräldrarna i fall 1 har haft en långvarig kontakt med UD i ärendet om deras barn och de beskriver att UD har långa handläggningstider och då de arbetar juridiskt saknar de kompetens om hur man bemöter familjer i kris. Förälder 1a berör också frågan om samarbete mellan myndigheter:

Ofta får du själv ringa mellan nationella polisen och interpool, för de har inget samarbete med varandra. Mellan socialtjänsten och mellan UD. Det är väldigt konstigt att det inte finns något slags samarbete mellan de här myndigheterna.

Förälder 2 som handlägger ärenden inom Sverige för organisationen SBN upplever att myndigheterna ofta har goda intentioner men att deras arbete är resultatlöst. Sverige använder sig sällan av interpool för att efterlysa bortförande föräldrar internationellt, vilket andra länder oftare gör. Hon har i samtal med många socionomer på socialtjänsten upplevt att de inte uppfattar problematiken i frågan. Att barnet bortförs av en förälder gör att frågan tas på mindre allvar än om det skulle varit en främling. Att frågan inte tas på tillräckligt stort allvar upplever även de övriga föräldrarna. Alla föräldrar nämner också behovet av ett ökat samarbete mellan myndigheter inom Sverige eller mellan Sverige och andra länders myndigheter. Föräldrarna upplever överlag en besvikelse över att de inte fått den hjälp, det stöd och det bemötande de förväntat sig. Detta gör att bortförandet blir ännu mer svårhanterligt.

5.5 Brist på ekonomiskt stöd

Detta tema handlar om ekonomiska kostnader vid ett bortförande och behovet av resurser.

Alla föräldrar i studien upplever att myndigheter inte heller ger tillräckligt med ekonomiskt stöd vilket gjort att de drabbats mer eller mindre ekonomiskt av bortförandet. De beskriver att de själva fick lägga ut stora summor pengar för att försöka återföra barnet. Det kunde handla om flygbiljetter, kostnader för tolk och översättning av dokument, detektivarbete, kostnader för att lokalisera barnet samt kostnader för nationella och internationella vårdnadstvister. Förälder 4 sökte bidrag från rättshjälpsmyndigheten och från sitt försäkringsbolag för rättegångskostnader. Hon upplever att detta stöd inte var tillräckligt och att hon ändå fick lägga ut mycket pengar själv. Förälder 1a och 1b berättar att Utrikesdepartementet har en barnfond, men att UD inte informerar om detta utan att man själv får söka upp informationen och försöka ansöka. Ur barnfonden kan endast bidrag för en flygbiljett sökas. Förälder 1a berättar att de lagt ut mellan 700 000-800 000 kronor för att försöka

återföra sitt barn och de saknar ekonomisk hjälp från myndigheter. Förälder 1 b säger:

...det ligger på föräldrarna att betala alla omkostnader. [...] Trots att man inte är skyldig till någonting, man är liksom den som är brottsoffret, och det är inte alla som har råd med det.

Citatet belyser att föräldern upplever ett stort ansvar som han tycker borde ligga på någon annan än den som drabbats. Han menar att myndigheter borde bidra med ekonomiska resurser och att inte föräldrarna ska behöva bekosta allt själva, vilket många kanske inte har möjlighet till. Förälder 4 berättar att hon varit i kontakt med Försäkringskassan i samband med att barnen försvann. Barnbidragen drogs in då barnen inte befann sig i Sverige. Detta innebar en förlust av en tredjedel av hennes ekonomi vilket ledde till ekonomisk utsatthet. Hon upplevde att Försäkringskassan inte hade kunskap om hur de skulle bemöta den här typen av ärenden då hon slussades runt och inte fick svar på frågor hon ställde.

Den ekonomiska frågan kan i princip innebära att du kan veta vart ditt barn är men inte ha möjlighet att resa och hämta barnet om pengarna saknas. Alla föräldrar upplever att det inte finns tillräckligt med ekonomisk hjälp i Sverige vilket drabbar kvarlämnade föräldrar hårt. Intervjupersonerna upplever att bortförande av barn kan vara en ekonomisk kris.

5.6 Psykosocialt stöd

Detta tema handlar om föräldrarnas upplevelser av vilken tillgång och kvalitet som finns på stöd efter bortförandet.

I studien konstateras att föräldrarna upplevde bortförandet som en kris, ett trauma och en tragedi. Det kan därför tänkas att de är i behov av psykosocialt stöd, samtalskontakt eller någon form av behandling. Barnen kan också tänkas behöva hjälp när de återförts. Föräldrarna i studien berättar att någon form av psykosocialt stöd är svårt att få tag i eller att den som fanns var bristfällig. De upplever att psykologer och socionomer i Sverige saknar kunskap om bortförande av barn. Alla föräldrar upplever att kontakten med den ideella organisationen Saknade Barns Nätverk (SBN) varit till stor hjälp. De menar att SBN fyller en viktig funktion och är till stöd och hjälp för drabbade föräldrar. Det upplevs positivt att få kontakt med andra föräldrar som har förståelse för vad man går igenom. Förälder 3 säger: *"Utan SBN hade jag inte vetat vad jag skulle göra"*. Förälder 1b önskar att det fanns någon form av stödpaket för drabbade föräldrar i Sverige. Förälder 1a upplever att ingen frågar om man behöver hjälp. Ingen frågar heller om barnen behöver stöd eller behandling efter att de återförts. Barn 2 påverkades på flera sätt av bortförandet. Han fick sömnstörningar, separationsångest och skrek mycket efter återförandet. När Förälder 2 sökte kontakt med allmänna sjukvården, BUP och BVC upplevde hon att de förminskade problemet och hon tycker att hon fick strida för att få hjälp till sitt barn. Då hon själv också drabbades av posttraumatiskt stressyndrom hade hon långvariga kontakter med psykolog. Hon var positiv till denna behandling och upplevde att det fanns en kompetens kring diagnosen. Förälder 1a sökte samtalskontakt via socialtjänsten som hon uppskattade. Terapeuten hade träffat familjen tidigare och kände till barnet och situationen.

Föräldern upplevde det avlastande att prata med någon som förstod men kontakten var kortvarig. Förälder 3 sökte kontakt med psykiatriakuten då hon upplevde sömnsvårigheter och panikångestattacker på grund av saknaden efter sitt barn. En läkare skrev då ut sömntabletter samt lugnande tabletter som hjälpte. Förälder 4 har inte lika positiv erfarenhet av stöd och menar att det beror på att möjligheten saknas att få direktkontakt med en kompetent professionell person. Hon säger att man även på detta område får kämpa sig fram vilket man inte orkar när man befinner sig i en kris. Att bli kopplad via en allmän växel och behöva lämna ut sig själv redan där upplevdes vara det värsta. Hon kom tillslut i kontakt med en barnpsykolog men upplevde att psykologen inte kunde svara på hennes frågor på grund av bristande kunskap.

Vad gäller upplevelsen av tillgång till psykosocialt stöd för kvarlämnade föräldrar och återförda barn finns både positiva och negativa upplevelser. De positiva upplevelserna ligger i att få rätt hjälp, att bli sedd och förstådd och att möta någon med kompetens. De negativa upplevelserna ligger i bristen på kunskap om bortförda barn och vad det innebär för den drabbade familjen. Det upplevs som om man själv får kämpa sig fram då ingen erbjuder stöd. Alla föräldrar upplever att tillgången till stöd och hjälp för målgruppen behöver utökas, förbättras och blir mer lättillgänglig.

6. Diskussion

I kapitlet som följer kommer resultaten i studien att kommenteras och diskuteras. Kapitlet inleds med en summering av resultatet. Resultatdiskussionen delas in i en diskussion utifrån teorin och en diskussion utifrån tidigare forskning. Jag för även en diskussion om studiens begränsningar och sammanfattar studiens slutsatser. Avslutningsvis ges en framtidblick vad gäller forskning och praxis kring ämnet.

6.1 Summering av resultat

Syftet med studien var att undersöka några föräldrars upplevelser kring bortförandet av deras barn och hur stöd och hjälp från samhället upplevs. Då det finns väldigt lite svensk forskning om bortförande av barn har frågan undersökts genom intervjuer med drabbade föräldrar i Sverige. Innehållsanalysen av intervjumaterialet ledde fram till sex teman som beskriver föräldrarnas upplevelser. Temat *varningssignaler och skuld känslor* visar att majoriteten av föräldrarna upplevde att det funnits tecken på att barnet skulle komma att föras bort. Föräldrarna hade upplevt hot och andra varningssignaler vilket gav skuld känslor. Föräldrarna upplevde att myndigheter inte tog tecknen på allvar och efterfrågade bättre riskbedömningar. Temat *det värsta man kan vara med om* visar att bortförandet upplevdes som en kris, ett trauma och en tragedi. Tiden upplevdes gå långsamt och föräldrarna led av att utfrysas från sina barns liv. De kände sig maktlösa i förhållande till den bortförande föräldern. Temat *reaktioner när du inser att ditt barn är borta* visar att föräldrarna reagerade på olika sätt. De upplevde bland annat sömnlöshet, oro, chock, panik, ångest, sorg och saknad. En förälder uttryckte självskadebeteende, två föräldrar lade band på sina känslor och såg bortförandet som ett projekt och en kamp. Temat *att uppleva att myndigheter inte gör tillräckligt* beskriver föräldrarnas negativa upplevelser av svenska myndigheters stöd och hjälp. De upplevde okunskap i frågan, lagliga begränsningar, byråkratiska misstag, UD:s begränsningar samt dåligt samarbete mellan myndigheter och länder. Detta ledde till en förstärkt utsatthet och en upplevelse av maktlöshet. Temat *brist på ekonomiskt stöd* visar att föräldrarna efterfrågade ekonomiska resurser för målgruppen. De lade ut stora summor pengar på att försöka återföra sitt barn. Temat *psykosocialt stöd* innehåller både positiva och negativa upplevelser av stöd, behandling och samtalskontakter. Föräldrarna upplevde att tillgången till psykosocialt stöd för målgruppen behöver utökas, förbättras och blir mer lättillgänglig.

6.2 Resultat kopplat till teori

Resultatet kan kopplas till Antonvskys (2005) teori KASAM - Känsla av sammanhang. Här nedan diskuteras resultatet i förhållande till KASAMs tre komponenter: begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet.

Att söka förklaringar till det som hände och kunna beskriva händelseförloppet kring bortförandet kan kopplas till KASAMs komponent *begriplighet*. Det handlar om att kunna förutsäga bortförandet och kunna begripa situationen med hjälp av förnuftet. Att identifiera vilka varningssignaler som

funnits och att skapa en kronologisk ordning på händelseförloppet kan vara ett sätt att ordna stimuli för att få en känsla av sammanhang (Antonovsky 2005). Bortförandet handlar för alla föräldrarna om något svårt och icke önskvärt. Däremot tycks de söka efter förklaringar och skapa tydlighet i vad som annars kan tänkas vara en kaotisk och traumatisk händelse. Att inte vara beredd på vad som skulle hända skulle kunna ge ett lägre värde på komponenten begriplighet. I resultatet hade alla föräldrar utom en upplevt tydliga varningssignaler på att bortförandet skulle äga rum. Att ha sett tecken innan kan ha gjort händelsen mer begripligt i efterhand. När föräldrarna beskrev bortförandets bakgrund och process i intervjuerna fanns en tydlig berättelse som kan visa på begriplighet. Förståelsen för bakomliggande faktorer och varför allt skedde kan tänkas skapa ordning för föräldrarna i historien. Föräldrarna föreställde sig alternativa händelseförlopp. Vad skulle ha skett om myndigheter hade uppmärksammat hoten? Att se myndigheters brister kan också göra bortförandet mer begripligt. Föräldrarna upplever att en mängd faktorer spelat in som förklarar varför bortförandet kunde äga rum. Även om de inte haft kontroll över dessa faktorer eller kunnat stoppa bortförandet finns ändå förnuftiga förklaringar och en tydlig berättelse. För den förälder som inte upplevt varningssignaler kom bortförandet som en chock. Det fanns också tecken på detta i resultatet där hon beskriver att hon fick panik och blev självskadande. Hon är den enda av föräldrarna som reagerade på detta sätt vilket skulle kunna bero på att krisen upplevdes som överväldigande då stimuli inte gick att sortera. Panikkänslor uppstod då hon var oförberedd och inte kunde förstå vad som skedde. Låg grad av begriplighet kan enligt Antonovsky (2005) leda till att man upplever sig vara offer för omständigheterna vilket försvårar möjligheten att sortera stimuli. Alla föräldrar upplevde bortförandet som det värsta som hänt dem. Bortförandet var en kris, ett trauma och en tragedi. Trots svåra känslor och upplevelser verkade alla föräldrarna kunna sätta ord på detta. Jag förvånades över berättandets struktur och hur de öppet kunde beskriva vad de upplevt, känt och tyckt. Detta tyder på en starkare KASAM: "Personer med en stark KASAM är oftare medvetna om sina känslor, kan beskriva dem lättare och känner sig mindre hotade av dem" (Antonovsky 2005:200). Vid intervjuerna förvånades jag även över att föräldrarna lyckats bemöta situationen på ett funktionellt sätt och hantera det som drabbat dem. KASAM är enligt Antonovsky (2005) något som grundas redan i barndomen och blir relativt stabil i vuxenålder. Vilken KASAM föräldrarna i studien hade innan bortförandet har vi inte kännedom om men det kan tänkas att föräldrarna hade förmågor och en grad av KASAM som gjort att de hittills tagit sig igenom det som hänt dem.

Att hantera en livskris eller påfrestning av något slag handlar enligt KASAM om komponenten *hanterbarhet*. När föräldrarna ställs inför bortförandet kan resurser i form av inre eller yttre tillgångar bli aktuella för att hantera situationen. Saknas dessa resurser blir man offer för omständigheterna istället för att få kontroll över dem (Antonovsky 2005). Föräldrarna hade överlag negativa upplevelser av samhällets stöd och hjälp. Detta innefattade både myndigheters bemötande, social och ekonomisk hjälp från samhället samt psykosocialt stöd. De upplevde maktlöshet både i relationen till den bortförande föräldern och till svenska myndigheter. Upplevelsen av att myndigheter inte gjorde tillräckligt kan tänkas ha påverkat KASAM. Hanterbarheten blir här beroende av hur Sverige bemöter målgruppen och vilken form av skydds nät och resurser som erbjuds drabbade familjer. Att uppleva maktlöshet och hopplöshet inför det som hänt skulle kunna leda till en ökad känsla av utsatthet. Resultatet tyder på att upplevelsen av att vara utsatt av ett bortförande förstärktes när man saknade stöd och hjälp. Liksom föräldrarna beskrev det fanns

upplevelser av att samhället inte gjorde tillräckligt. De upplevde en misstro mot myndigheter och försökte därför hantera situationen genom att exempelvis söka sig till Saknade Barns Nätverk (SBN). Detta kan tyda på att de utifrån sin KASAM fann nya vägar för att lösa problemet när förväntningar på en väg resulterade i besvikelse och uteblivet resultat. Att försöka lösa problemet på flera olika sätt och hela tiden söka nya vägar kan enligt Antonovsky (2005) tyda på att de har inneboende resurser och en hög grad av hanterbarhet trots att samhället brister i sitt stöd. Att flera föräldrar vänt sig till SBN kan ha gett större hanterbarhet. Kontakten med SBN kan också bidra till begriplighet. Det kan tänkas vara positivt att få dela sina erfarenheter med andra som gått igenom samma sak och därigenom få förståelse för det som hänt genom att känna igen sig i andras berättelser. Det framkom också i resultatet att inte bli förstörd eller bemött som man önskat påverkade upplevelserna i stor grad. Socialt stöd från omgivningen var viktigt för föräldrarna och utgjorde en resurs som gjorde det lättare att hantera bortförandet. Antonovsky (2005) menar att socialt stöd är en viktig faktor när man går igenom en kris.

Vad gäller *hanterbarhet* togs den ekonomiska frågan upp av alla föräldrar. Då föräldrarna efterfrågar utökad ekonomiskt stöd och lade ut stora summor på att återföra sitt barn antas frågan vara viktig. Att påverkas ekonomiskt kan göra situationen svårhanterlig. Bortförandet kan upplevas som en ekonomisk kris och påverka hanterbarheten. Att det finns brister i ekonomiskt och socialt stöd från samhället kom upp flera gånger under varje intervju. Antonovsky (2005) menar att hanterbarhet också handlar om var vi lägger ansvaret för det som hänt. En person med stark KASAM kan se att omgivningen påverkat ett händelseförlopp och är inte rädd för att påpeka detta när det är befogat. Att kritisera samhället kan därför tänkas vara ett tecken på en stark KASAM när det görs med rättsvisa. Ett exempel är hur föräldrarna uppmärksammat myndigheter på varningssignaler innan bortförandet. Trots detta agerade inte myndigheterna och föräldrarna efterfrågade bättre riskbedömningar i förebyggande syfte. Denna kritik kan tänkas vara befogad och berör KASAM. Föräldrarna upplevde att de hade gjort det som stod i deras makt för att försöka återföra sitt barn. När de drabbats identifierade de vad problemet handlade om och hur det bäst borde lösas. De kontaktade lämpliga myndigheter, anmälde redan innan bortförandet de hot som uppkommit och försökte på olika sätt återföra barnet efteråt. Antonovsky (2005) uttrycker detta:

Personer med stark KASAM är mer benägna att korrekt identifiera det instrumentella problemet och dess dimensioner, mer benägna att närma sig det som en utmaning, och mer benägna att ur sin repertoar välja de resurser som är ändamålsenliga för problemet (2005:204).

Att hanterbarheten påverkas av ett bortförande är tydligt. Föräldrarna menar att det psykosociala stödet för drabbade behöver utökas, förbättras och bli mer lättillgängligt. Resultatet visade att både positiva och negativa upplevelser fanns av psykosocialt stöd efter bortförandet. Föräldrarna upplever även denna fråga som viktig vilken kan kopplas till hanterbarheten. Att få stöd gör krisen mer lätthanterlig. Att inte få stöd och hjälp förstärker utsattheten. Hanterbarhet var den komponent som tydligast gick att urskilja i resultatet då föräldrarna ständigt återkom till frågan om stöd och hjälp för de som drabbas av ett bortförande.

Meningsfullhet är KASAMs tredje komponent och handlar om hur upplevd mening inom ett livsområde leder till motivation och lust att investera i livet. Meningsfullhet ger styrka att ta sig igenom utmaningar och genererar engagemang (Antonovsky 2005). Det är tydligt hur föräldrarna trots allt som skett tycks ha ett driv och ett framtidshopp. De har gått igenom något som upplevs vara oerhört svårhanterligt men samtidigt har två av föräldrarna återfått sitt barn och de andra har fortsatt söka efter lösningar i situationen. De har agerat med att söka hjälp hos myndigheter och gjort allt som stått i deras makt för att återfå kontakten med sina barn. Det kan därför tolkas som att de har en hög nivå av meningsfullhet i sina liv. Engagemanget upprätthålls så länge de fortsätter att kämpa. Jag tolkar det som om barnen utgör meningen för föräldrarna. Ett återförande blir därför värt investeringar i form av tid och pengar. Meningsfullheten är dock påverkad av bortförandet vilket beskrivs i form av att man upplever sig vara utfryst från sitt barns liv. Bortförandet beskrevs som det värsta man varit med om. Att uppleva att man inte fungerar som vanligt utan barnet och är emotionellt påverkad kan bero på att föräldrarna finner att meningsfullheten ligger i relationen till deras barn. Barnet kan ge livet mening och situationen hanteras genom att behålla fokus på barnet. Att barnet rycks ifrån dig blev för en förälder förlust av mening vilket gjorde att hon kände att hon inte ville leva och fick ett självskadebeteende. Föräldrarna upplevde en stor oro och fokuserade i sina intervjuer ofta på barnet. Att uppleva meningsfullhet i livet leder enligt Antonovsky (2005) till ett ökat engagemang och att man försöker begripa samt hantera situationen på ett funktionellt sätt. Upplevd mening ger motivation. Barnet kan tänkas utgöra den viktigaste motivationsfaktorn i krisen som drabbat föräldrarna. Att behålla fokus på barnets bästa blir ett sätt att orka kämpa vidare. Två av föräldrarna beskriver att de lade band på sina känslor och att återförandet av barnen blev en kamp och ett projekt. Detta tyder på motivation och en inre styrka att orka ta sig igenom. Jag tolkar det som att föräldrarna inte ger upp så länge barnen är i fokus.

Enligt Antonovsky (2005) innebär en kris att hälsan påverkas i olika hög grad beroende på KASAM och dess olika komponenter. I diskussionen har försök gjorts till att förtydliga hur upplevelsen av bortförandet påverkar och påverkas av KASAM. Sammanfattningsvis kan man tänka sig att föräldrarnas hälsa i stor grad påverkas av att gå igenom ett bortförande som beskrivs som en livskris. I intervjuerna framkom olika reaktioner på bortförandet och det visade sig att föräldrarna påverkats av bortförandet och reagerat på olika sätt. Tankar och känslor relaterade till bortförandet hade karaktären av maktlöshet. Detta berodde också på hur hanterbarheten upplevdes och främst de negativa upplevelserna av samhällets stöd och hjälp. Att föräldrarna tagit sig igenom påfrestningarna hittills kan tyda på att de trots allt upplevt meningsfullhet och begriplighet samt funnit andra sätt att hantera situationen.

6.3 Resultat kopplat till tidigare forskning

I kapitlet Resultat framkom att föräldrarna upplevt varningssignaler innan bortförandet skedde. Dessa kunde bestå av hot, umgängessabotage eller andra signaler. Flera studier har bekräftat att hot är vanligt förekommande i fall där bortförande av barn sker (Chiancone, Girdner & Hoff 2001; Grief & Hegar 1993; Janvier, McCormick & Donaldsson 1990; Johnston, Girdner & Sagatun-Edward 1999). Plass, Finkelhor & Hotaling (1997) som undersökt riskfaktorer har också konstaterat detta. Deras forskning om riskfaktorer stämmer överens med denna studies resultat på flera

områden. Förutom hot och anklagelser är barn som bortförs ofta i de yngre åldrarna, föräldrarna har få barn och har ofta utländsk bakgrund. I min studie hade alla bortförande föräldrar utländsk bakgrund. Barnen bortfördes i alla fall utom ett till landet där den bortförande föräldern också hade medborgarskap (Bosnien, Gaza, Lybien). I fall 2 hade den bortförande föräldern tre olika medborgarskap men bortförde barnen till Guatemala, där han vistades illegalt. Vad gäller antal barn hade alla föräldrar utom en endast ett barn vid bortförandet. Förälder 4 var den enda som hade fler barn. Alla mammorna hade haft problem i relationen med pappan tidigare och i tre av fallen var mammorna skilda eller separerade från barnens pappa. Två av mammorna berättar att bortförandet föregicks av en vårdnadstvist med domstolsprocesser i frågan. De två andra mammorna hade gemensam vårdnad om barnen med pappan. En stor mängd forskning visar att bortföranden ofta sammanfaller med en vårdnadstvist vilket överensstämmer med två av fallen i min studie (Agopian 1981; Hegar & Grief 1991; Janvier, McCormick & Donaldson 1990; Johnston, Sagatun-Edwards, Bloomquist & Girdner 2002; Sagatun & Barrett 1990). Enligt Hegar & Grief (1991) kan bortförande även äga rum flera år efter en skilsmässa vilket skedde i fall 4. Fall 3 överensstämmer inte alls med tidigare forskning då föräldrarna var i en relation och var på en gemensam resa vid bortförandet. Jag upplevde att detta fall på flera sätt urskiljde sig från de andra. Förälder 3 var exempelvis den enda som inte upplevt några tydliga varningssignaler. Hon var också den enda som inte var i kontakt med några myndigheter vid bortförandet. Alla de andra kontaktade en eller flera myndigheter när bortförandet skedde. Grief & Hegars (1993) studie visade att våld är vanligt förekommande i familjer där bortföranden äger rum. Ingen av föräldrarna i min studie uppgav att våld hade förekommit vilket skiljer sig från forskning. Jag ställde dock ingen direkt fråga om detta i intervjun så det kan tänkas att det funnits i ett eller flera fall utan att föräldrarna i studien valde att nämna detta. Föräldrarnas beskrivningar av den bortförande föräldern verkade dock tyda på att den bortförande föräldern kunde vara hotfull och instabil.

Forskningen intygar att bortförande är ett trauma både för barn och föräldrar. Dalley (2007) har i sin enkätstudie konstaterat att bortförande innebär en stor stress för de drabbade. Chiancone, Girdner & Hoff (2001) har i en annan enkätstudie konstaterat att föräldrarna upplevde bortförandet som en svår emotionell process. De lever med en rädsla för att händelsen ska upprepas efter att barnen återförts. Resultaten i min studie överensstämmer med tidigare forskning. De kvarlämnade föräldrarna berättade att de levde med en stor oro och att de som återfått sitt barn hade en rädsla för att barnet skulle bortföras igen. Freemans (2003) studie tar upp att rädslan och paniken som bortförandet orsakar är något många föräldrar undertrycker för att orka ta sig igenom. Fokus på återförande av barnet tar fokus från svårhanterliga känslor och tankar. I min studie framkom att två föräldrar inte tillät sig sörja och lade band på sig själva. Jag tolkar detta som en slags överlevnadsstrategi. Föräldrarna vågar inte släppa fram känslorna med rädsla för vad de innehåller och hur det skulle påverka dem. De vill fokusera på barnen och sätter dem före sig själva. De bröt dock ihop vid flera tillfällen och fick sömnsvårigheter. Forskning av Janvier, McCormick & Donaldson (1990) beskriver hur kvarlämnade föräldrar drabbas av sömnsvårigheter, ångest, depression och gråtattacker. Föräldrarna i min studie beskrev också att de hade skuld-känslor för bortförandet som kunde kopplas till varningssignalerna de upplevt. Detta är inget resultat som utmärkt sig i tidigare forskning. Freeman (2003) uppger att två av 30 intervjuade föräldrar hade skuld-känslor. Att kvarlämnade föräldrar lider emotionellt även i form av upplevd skuld kan vara viktigt att poängtera. Föräldrarna kan tänkas vara i behov av någon form av emotionell avlastning.

Jag reflekterade över föräldrarnas beskrivningar och det faktum att de tvingas leva med dessa skuldkänslor och ta ansvar för något de själva inte orsakat. Detta är intressant ur ett socialt perspektiv och väcker frågan hur man kan hjälpa dessa föräldrar att bearbeta det de gått igenom. Föräldrarna upplevde att det psykosociala stödet för målgruppen behöver förbättras. Där föräldrarna haft samtalskontakt låg fokus främst på psykiska konsekvenser av bortförandet, t.ex. posttraumatiskt stressyndrom och panikångest. Det kan tänkas att frågan om skuldkänslor missas av professionella. Jag tolkar det som att en stor del av bearbetandet av krisen är något föräldrarna tvingas försöka åstadkomma på egen hand. Att drabbas av ett bortförande beskrivs i resultatet som det värsta man kan vara med om. Att vara en kvarlämnad förälder är för intervjupersonerna den svåraste situation de befunnit sig i. De upplevde sig bland annat vara utfryssta från sina barns liv. Att fortfarande vara förälder men förlora kontakten med sitt eller sina barn tolkar jag som den huvudsakliga orsaken till att föräldrarna upplevde bortförandet som en livskris. Vardagen förändras och livet vänds upp och ned eller stannar upp för en tid. Det bör därför betonas att stöd och hjälp för denna målgrupp är en viktig fråga.

Det framkom i intervjuerna att de kvarlämnade föräldrarna fick stora ekonomiska kostnader vid bortförandet vilket också överensstämmer med tidigare forskning. Bortförande kunde beskrivas som en ekonomisk kris där man finansierar många utgifter själv i hopp om att få återse sitt barn. Föräldrarna i fall 1 i denna studie lade ut 700 000-800 000 kronor och de övriga föräldrarna beskriver också att de hade stora ekonomiska kostnader. Jag förvånades över de summor föräldrarna uppgav och att ett bortförande kan upplevas vara så pass kostsamt. Jag hade själv inte reflekterat över denna fråga före intervjun då jag föreställde mig att det svenska välfärdssystemet innefattade ekonomiskt stöd för drabbade. Då alla föräldrar tog upp att de drabbats ekonomiskt förstod jag att de ansåg att detta är en viktig fråga vad gäller resurser och stöd till denna målgrupp i Sverige. Internationell forskning visar att föräldrar lägger ut i genomsnitt mellan 27 000-34 000 dollar på att återföra sitt barn (Dalley 2007; Janvier, McCormick & Donaldson 1990; Chiancone, Girdner & Hoff 2001) Även Freeman (2003) uppgav att den ekonomiska belastningen är en viktig faktor i studiet av denna målgrupp. Även om vi har ett svenskt välfärdssystem med omfattande resurser upplevde föräldrarna i min studie att bortförande av barn är en fråga som förbises av myndigheter och att de få ekonomiska bidrag som går att söka inte täcker alla kostnader. Det stöd som finns upplevdes inte vara tillräckligt omfattande. Det är av stor vikt att betona vilka sociala konsekvenser detta kan få för de drabbade.

Vad gäller frågan om föräldrarnas upplevelser av stöd och hjälp från samhället går det inte att ta miste på att föräldrarna hade negativa upplevelser. Detta berör prioriteringen av frågan om bortförande av barn, okunskap om ämnet, lagliga begränsningar, bristfälligt bemötande, byråkratiska misstag och långa väntetider. Föräldrarna upplevde brist på hjälp, psykosocialt stöd och ekonomiska resurser. Under intervjuerna återkom föräldrarna hela tiden till frågan om samhällets roll. Förälder 3 hade inte sökt någon hjälp hos svenska myndigheter då hon upplevde att de inte kunde hjälpa henne. Detta tydde på en misstro till vårt lands resurser att hjälpa denna målgrupp. Alla föräldrar hade sökt sig till den ideella organisationen Saknade Barns Nätverk (SBN) som stöder föräldrar som drabbats av ett bortförande. Föräldrarna hade positiva upplevelser av nätverket och upplevde att de fyllde en viktig funktion. SBN utgjorde ett stöd när myndigheter inte kunde hjälpa föräldrarna. Tre av fem föräldrar i studien har idag engagerat sig i nätverket.

Föräldrarnas upplevelser av stöd och hjälp från samhället vill jag koppla till en av rubrikerna i kapitlet Tidigare forskning: Är bortförande av barn ”ett familjeproblem eller ett samhällsproblem?” I resultatet framkom hur föräldrarna resonerade kring upplevelser av samhällets stöd och hjälp. Flera studier tar upp att bortförande av barn ofta ses som ett familjeproblem vilket gör att frågan negligeras av samhället (Janvier, McCormick & Donaldson 1990; Dalley 2007; Chiancone, Girnder & Hoff 2001; Hammer, Finkelhor & Sedlak 2002). Detta framkom även i resultatet i denna uppsats där föräldrar upplevde att frågan inte tas på allvar av svenska myndigheter. Föräldrarnas upplevelser av brister i samhället överensstämmer med internationell forskning som visat att det inte finns tillräckligt med resurser för målgruppen (Freeman 2003; Kiedrowski, Jayewardene & Dalley 1994b; Dalley 2007; Chiancone, Girnder & Hoff 2001). Spilman (2006) tar upp att bristen på myndigheters stöd kan orsaka mer ångest för föräldrarna. Detta var också något som kunde uttolkas från föräldrarnas svar. Upplevelsen av att vara kvarlämnad förälder utmärkte sig dels i förlusten av barnet men till stor del också i att man upplevde sig bortglömd av samhället. Jag skulle vilja beskriva det som en dubbel utsatthet. Förälder 1a och 1b benämner det som ett psykiskt övergrepp som samhället godkänner med sin tystnad och frånvaro. Det kan tänkas att ett förminskande av problemet osynliggör inte bara föräldrarna men också de bortförda barnen situation. Reflektioner lämnar mig med frågan vilka skillnader som skulle funnits i hanteringen av ett ärende om t.ex. bortförandet skulle ha utförts av en främling och inte av en förälder. Spilman (2006) konstaterade att bortförande utfört av en förälder innebär samma stress för den kvarlämnade föräldern som bortförande utfört av en främling. Dalley (2007) menar att det ofta antas att så länge barnet är med en förälder tar barnet inte skada vilket motbevisats i flera studier som visar att barn skadas av ett bortförande (Agopian 1981; Grief & Hegar 1993; Hegar & Grief 1991 m.fl.).

Med anledning av tidigare forskning och föräldrarnas upplevelser kan frågor ställas kring hur detta relateras till Sverige. Civilutskottets (2009) uppföljning tyder på att fler barn bortförs och att statistiken beräknas öka de kommande åren. Det konstateras att handläggningstiderna är långa och att icke-konventionsärenden i vissa fall är olösliga fall men ingen större problematik lyfts fram kring Haagkonventionsärendena. Vad gäller framtida förhållanden och utvecklingen i frågan om bortförande av barn finns med anledning av statistik, uppföljningar och utredningar ändå orsak att tro att förändringar kan bli nödvändiga. Exempelvis har en utredning sammanställts i Ds 2010:16 över UD:s roll som centralmyndighet. Utredningen föreslår att en ny fristående myndighet bör handlägga ärenden om bortförande av barn med anledning av att frågan behöver prioriteras mer. I nuläget har frågan ännu inte verkställts. Det tros också finnas ett ökat behov av samverkan mellan svenska myndigheter. Den nya myndigheten kan komma att satsa mer på information och utbildning i frågan för att arbeta mer förebyggande än idag. Den behöver öka tillgängligheten för allmänheten och effektiviseras på olika sätt.

Medarbetarna på centralmyndigheten måste inte bara ha kompetens och sakkunskap av nu angivet slag, utan också vara lämpade att bemöta enskilda med empati, tålmod och respekt för den traumatiska situation som de som vänder till sig till centralmyndigheten kan befinna sig i (Ds 2010:16, s.83).

Unikt för detta uppsatsarbete i förhållande till tidigare forskning är fokus på enskildas upplevelser av svenska myndigheter och samhället. I den engelskspråkiga forskningen om stöd och hjälp kan

kontexten tänkas ha betydelse för resultatet. En faktor som framkom i min studie, som tidigare forskning inte fokuserat på är föräldrarnas upplevelse av brist på samarbete mellan svenska myndigheter. Som ovan beskrivits antyder man i Sverige att detta behov finns men föräldrarna belyser detta utifrån personliga erfarenheter. Föräldrarna tog även upp begränsningar i UD:s arbete som är specifikt för Sverige med UD som centralmyndighet. Föräldrarna upplevde att myndigheter i Sverige brister i sitt arbete med frågan. En viktig faktor var de ekonomiska stödet. Något som internationell forskning tagit upp men som Civilutskottet (2009) inte benämner som något större problem. En annan fråga som framkom i resultatet berör de lagliga begränsningarna, t.ex. vad gäller egenmäktighet med barn. Detta handlar om nationell lagstiftning som påverkar föräldrarnas situation. Föräldrarna med gemensam vårdnad upplevde att de inte hade lagen på sin sida vilket gjorde dem maktlösa inför händelsen. En förälder berättar också att den svenska polisen i jämförelse med andra länder sällan använder sig av interpool för att efterlysa bortförande föräldrar internationellt. Uppsatsen väcker också intresse för hur sociala myndigheter i samarbete med Socialstyrelsen enligt tidigare förslag kommer att utveckla riskbedömningsinstrument för att förbättra förhållanden och undvika att föräldrar och barn drabbas av bortföranden. Detta uppmärksammades vid vårdnadsreformen och Socialstyrelsen (2011) har i uppföljningar rapporterat att utveckling behövs då evidensbaserade instrument för riskbedömning saknas och frågan hanteras olika idag i olika kommuner. Föräldrarna som bidragit till detta uppsatsarbete uppmärksammar denna problematik. De upplever att om deras rapporteringar om hot till socialtjänst, polis och rättsväsende hade tagits på allvar hade bortförandet kunna förhindras. De upplever sig inte ha blivit sedda av myndigheterna. Föräldrarnas upplevelser som framkommer i resultatet pekar alla på att frågan kräver kunskap som berör både sociala och juridiska faktorer. Hur frågan utvecklas och uppmärksammas i framtiden i Sverige återstår att se.

6.4 Reflektioner kring studiens begränsningar

Målet med uppsatsarbetet var att besvara studiens syfte. Detta gjordes med hjälp av en kvalitativ metod där intervjuer utgjorde datainsamlingsmetoden. Materialet analyserades genom en kvalitativ innehållsanalys. Alla metoder har sina begränsningar. Den främsta begränsningen med denna studie är att resultatet inte är generaliserbart då endast ett fåtal enheter undersökt. Då studien avsåg att undersöka djup har en bredd inte kunnat nås. Jag ser dock att studien kan bidra med information om bortförande och målet var att belysa några drabbade föräldrars upplevelser. På så vis kan en inblick ges i hur det kan upplevas att få sitt barn bortfört utan försök att uttala sig om alla föräldrars upplevelser av ett bortförande. Jag är medveten om att om urvalet av föräldrar hade sett annorlunda ut hade det kunnat generera ett annat resultat. Resultatet är präglad av de föräldrar som ingick i studien. Dessa föräldrar föreslogs av SBN och jag hade inte möjlighet att dra ett slumpmässigt urval vilket kan ha påverkat resultatet. Det hade också varit önskvärt att ha med en eller flera pappor som drabbats av ett bortförande för att se om skillnader fanns mellan deras och mammornas berättelser. Detta hade kunnat skapa en variation och bredd.

6.5 Slutsatser

Syftet med studien var att undersöka några föräldrarnas upplevelser kring bortförandet av deras barn och hur stöd och hjälp från samhället upplevs med hjälp av tre frågeställningar:

- Hur beskriver föräldrarna bortförandet, dess bakgrund och dess följder?
- Vilka känslor, tankar och reaktioner väckte bortförandet?
- Hur upplever föräldrarna myndigheters och samhällets bemötande samt tillgång till stöd och hjälp?

I kapitlet Resultat har frågeställningarna besvarats med beskrivningar och citat från intervjupersonerna. I kapitlet Diskussion har resultaten relaterats till teori och tidigare forskning. Resultaten pekar på att föräldrarna upplevde varningssignaler innan bortförandet. De upplevde även skuld-känslor och reagerade emotionellt på olika sätt på bortförandet. De upplevde bortförandet som det värsta de varit med om. Dessa resultat berör studiens första och andra frågeställning. Resultaten överensstämde till stor del med tidigare forskning. Upplevelsen av skuld-känslor var inget den tidigare forskningen fokuserat på. Resultaten kunde kopplas till Antonovskys (2005) teori KASAM. Komponenten begripligheten hade att göra med varningssignaler och bakgrunden till bortförandet. Studiens tredje frågeställning besvarades på så sätt att föräldrarna beskrev att de framför allt hade negativa upplevelser av myndigheter och samhällets tillgång till stöd och hjälp. De upplevde att myndigheter inte gjorde tillräckligt och att det fanns brist på ekonomiskt stöd. De hade varierade upplevelser av psykosocialt stöd för de som drabbats av ett bortförande och efterfrågade förbättringar. Tidigare internationell forskning visar på brister i stöd och hjälp för drabbade föräldrar. Då det finns väldigt lite svensk forskning om bortförande av barn fokuserade denna studie på stöd och hjälp för drabbade föräldrar i Sverige. I relation till Antonovskys (2005) teori KASAM handlade detta om komponenten hanterbarhet och delvis svårigheter att hantera krisen på grund av bristen på stöd och hjälp från samhället. Komponenten meningsfullhet relaterades till föräldrarnas upplevelse av att barnet utgjorde mening som gav motivation och styrka i krisen.

Slutsatsen är att föräldrarna upplevde bortförandet som en kris som de kände sig maktlösa i då de upplevde att de inte fick det stöd och den hjälp de behövde från samhället.

6.6 Implikationer för forskning och praktik

Min önskan är att studien ska bidra till ett ökat uppmärksammande av bortförande av barn i Sverige och att resultatet ska generera förståelse för drabbade föräldrars upplevelser. Det vore intressant att undersöka bortförande ur ett barnperspektiv då denna uppsats hade ett föräldraperspektiv. Då det finns lite svensk forskning om bortförande av barn kan det vara intressant att studera frågan ur flera perspektiv och med olika metoder. Att göra detta med utgångspunkt i de drabbade barnens upplevelser skulle kunna generera värdefull information för myndigheter som arbetar med frågan, t.ex. socialtjänst och polis. Uppsatsen väcker intresse för hur verksamma inom området kan bemöta föräldrar som drabbas av ett bortförande. Ansvariga myndigheter har en viktig roll i att förebygga, handlägga och följa upp dessa frågor. Föräldrarnas upplevelser kan tänkas bidra med kunskap och belysa några faktorer kring utvecklingen av detta ämne.

Referenslista

Agopian, M.W. (1981). *Parental Child Stealing*. Lexington, MA: Lexington Books.

Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.

Civilutskottet (2009). *Bortförda och kvarhållna barn i internationella förhållanden: en uppföljning*. 2008/09:RFR 8. Stockholm: Riksdagstryckeriet.

Cianone, J.L., Girdner, L. & Hoff, P. (2001). *Issues in Resolving Cases of International Child Abduction by Parents*. Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, December issue.

Dalley M.L. (2007). *The Left-Behind Parents' View of the Parental Abduction Experience. Its Characteristics and Effort on the Canadian Victims*. Ottawa: National Missing Children Services National Police Services, RCMP.

Ds 2010:16. *En myndighet för bortförda barn*. Stockholm: Utrikesdepartementet, Regeringskansliet

Finkelhor, D., Hotaling, G.T., & Sedlak (1990). *Missing, abducted, runaway and throwaway children in America: first report: Numbers and Characteristics*. Washington, DC: U.S. Department of Justice.

Freeman, M. (2003). *The Outcomes for Children Returned Following Abduction*. U.K.: Reunite, International Child Abduction Centre Research Unit, The Foreign and Commonwealth Office, September.

Gibbs, M., J.L. (2009). *Parental abduction from the perspective of victims: Implication for counseling*. UNLV Theses/Dissertations/Professional Papers/Capstones. Paper 1179.

Giddens, A. (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.

Grief, G.L. & Hegar, R.L. (1993). *When parents kidnap: The families behind the headlines*. New York: The free press.

Hammer, H., Finkelhor, D. & Sedlak, A.J. (2002). *Children abducted by family members: National estimated and characteristics*. NISMART Bulletin. Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice.

Hansson, L. (2000). *Second Comprehensive study of Missing Children*. Bulletin. Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice.

- Hegar, R.L. & Grief, G.L. (1991). Abduction of children by their parents: A survey of the problem. *Social Work*, 36 (5):421-426.
- Hermerén, Göran (2011). *God forskningsred. Stockholm: Vetenskapsrådet.*
- Idling Lillemor/TT (2012). Nätverk för bortförda barn. *Dagens nyheter*. Publicerad: 2012-03-20. Tillgänglig via: <http://www.dn.se/nyheter/sverige/natverk-for-bortforda-barn> [Hämtad 2012-12-10].
- Jacobsen, D.I. (2007). *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur.
- Janvier, R.F., McCormick, K., & Donaldson, R. (1990). Parental Kidnapping: A survey of left-behind Parents. *Juvenile and Family Court Journal*, 41:1-8.
- Johnston, J.R., Girdner, L.K. & Sagatun-Edwards, I. (1999). Developing profiles of risk for parental abduction of children from a comparison of families victimized by abduction with families litigating custody. *Behavioral Science and the Law*, 17:305-322.
- Johnston, J.R., Sagatun-Edwards, I., Bloomquist, M.E. & Girdner, L. (2000). *Prevention of family abduction through early identification of risk factors*. Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice.
- Kiedrowski, J., Jayewardene, C. & Dalley, M. (1994a). *Parental Abduction of Children: An Overview and Profile of the Abductor*. Ottawa: Missing Children's Registry, National Police Service, Royal Canadian Mounted Police. Aslo, Canadian Police Collage Library, Ottawa.
- Kiedrowski, J., Jayewardene, C. & Dalley, M. (1994b). *The Police and Parental Abduction: An Overview for Police Direction*. Ottawa: Missing Children's Registry, National Police Service, Royal Canadian Mounted Police.
- Klain, E.J. (1995). *Parental kidnapping, domestic violence and child abuse: Changing Legal Responses to Related Violence*. Arlington, VA: American Prosecutors Research Institute.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundman, B. & Hällgren, Graneheim, U. (2008). Kvalitativ innehållsanalys. Ingår i: Granskär, M. & Höglund-Nielsen, B. (red.) *Tillämpad kvalitativ forskning inom hälso- och sjukvård*. Lund: Studentlitteratur.
- Plass, P.S., Finkelhor, D. & Hotaling, G.T. (1997). Risk factors for family abduction: Demographics and family interaction characteristics. *Journal of Family Violence*. 12(3):333-347
- Regeringens Proposition 1988/89:8 *Om olovligt bortförande av barn i internationella förhållanden*. Stockholm:Regeringen

Regeringens proposition 1992/93:139. *Om olovligt bortförande och andra övergrepp mot barn*. Stockholm: Regeringen

Sagatun, I.J. & Baret, L. (1990). Parental child abduction: The law, family dynamics, and legal responses. *Journal of Criminal Justice* 18:433-442.

Sedlak, A., Finkelhor D., Hammer, H. & Schultz, D.J. (2002). *NISMART, National Estimates of Missing Children: An overview*. Washington, DC: Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention, U.S. Department of Justice.

Socialstyrelsen (2011). *Familjerätten och barnet i vårdnadstvister. Uppföljning av hur 2006 års vårdnadsreform slagit igenom i socialtjänstens arbete*. Stockholm: www.socialstyrelsen.se.

Spilman, S. (2006). Child abduction, parent's distress and social support. *Violence and Victims*, Vol. 21:149-165.

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Utrikesdepartementet. *Bortförda barn*. Publicerad: 2004-04-03. Uppdaterad: 2012-02-10. Tillgänglig via: <http://www.regeringen.se/sb/d/2555> [Hämtad 2012-12-10].

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Bilaga 1 - Intervjuguide: Teman med förslag på frågor

Inledning

Vill du först berätta kort om vem du är?

Hur gammal är du? Man/Kvinna?

Vad har du för sysselsättning idag?

Hur ser din familj ut idag? (Civilstånd, antal barn?)

Beskrivning av bortförandet

Vill du beskriva hur ditt liv såg ut precis innan bortförandet?

Skulle du vilja beskriva bortförandet av ditt barn? (tidpunkt, barnets situation, barnets andra förälder, viktiga händelser)

Berätta om hur det var att få sitt barn bortfört.

Berätta om dina upplevelser när du insåg vad som hänt.

Berätta om känslor och tankar i samband med bortförandet.

Vad innebär bortförandet för dig?

Vad tänker du på när jag säger ”bortförande av barn”?

Påverkan på familjen

Skulle du vilja beskriva hur det här har påverkat dig, ditt barn och er familj?

Hur har det här påverkat dig som person?

Hur har det påverkat din hälsa?

Hur har det påverkat din föräldraroll?

På vilka sätt har det här påverkat relationerna i din familj?

Hur tror du och hur tycker du att det påverkat ditt barn?

Stöd och hjälp

Hur upplever du att svenska myndigheter handskas med frågan om bortförande av barn?

Vad har du och ditt barn (din familj) fått för stöd och hjälp kring bortförandet?

Vilka behov har man av stöd och hjälp vid ett bortförande?

Känner du till någon form av stöd och behandling för de som berörs av ett bortförande?

Avslutning

Känner du att det är något mer du har att berätta om ämnet som kan vara viktigt och som jag har missat?

Bilaga 2 - Informationsbrev till föräldrarna

Hej!

Mitt namn är Charlotte Netzler. Jag är student på Socionomprogrammet med inriktning socialt arbete med barn & unga. Jag läser nu sista terminen och skriver c-uppsats i sociologi om bortförande av barn. Jag önskar intervjua några föräldrar som har erfarenhet av ämnet och som har fått sitt barn bortfört till utlandet av den andra föräldern. Syftet med studien är att undersöka vad ett bortförande kan innebära ur några drabbades perspektiv.

Jag kom i kontakt med "Saknade Barns Nätverk" och har via dem fått förslag om dig. Jag undrar om du skulle kunna tänka dig att delta i en intervju?

Jag har möjlighet att ta mig till Stockholmsområdet och ses där det passar för dig. Intervjun tar ca 1-1,5 timme.

Deltagandet är frivilligt och du har rätt att när som helst under studiens gång avbryta ditt medverkande. Intervjun kommer att spelas in. Resultatet av mina intervjuer kommer att presenteras i en uppsats. Du har rätt att vara helt anonym. Uppgifter du lämnar ges största möjliga konfidentialitet.

Jag hoppas du önskar delta! Ämnet bortförda barn är ett ganska outforskat ämne i Sverige och jag hoppas kunna uppmärksamma frågan inom socialt arbete.

Har du frågor eller funderingar tveka inte att höra av dig!

Med vänlig hälsning
Charlotte Netzler
Telefonnummer: XX
xx@hotmail.com

Min handledare är Marianne Löfqvist vid Sociologiska Institutionen, Uppsala Universitet.
018-471 78 02
marianne.lofqvist@soc.uu.se

Bilaga 3 – Exempel på innehållsanalys

Tema	Kategori	Meningsbärande enhet (citat)
Det värsta man kan vara med om	Livskris	<p>”Att få ett barn, att gå och vänta ett barn och att gå igenom liksom födelse och sen bli berövad den. Och sen, jag brukar säga, det är värre än om barnet hade dött. Därför har barnet dött, då kan du sörja som förälder. Och du kan gå vidare. Men när ett barn försvinner.. så är det som ett <u>öppet sår</u> hela tiden. Hela tiden barnet är borta tills du vet och ofta vet föräldrarna inte ens vad som har hänt barnet utan du vet att barnet antagligen lever någonstans. Men du vet inte hur de mår, du kan inte hjälpa dem, du har ingen kontakt med dem. Det är en <u>fruktansvärd tragedi</u>. Och folk brukar säga: Men jag kan inte sätta mig in i det. Och nej, jag tycker inte man ska behöva sätta sig in i den situationen för det är det värsta man kan vara med om.”</p>
	Tidsupplevelse	<p>”Folk går med sina matkassar och de hämtar barn från dagis och så. Livet rullar på och sådär och så känner jag mig bara helt, ja men mitt liv det rullar inte på, det står still.”</p> <p>”en vecka kändes som en livstid”</p>
	Utfrys från barnets liv	<p>”Det är ju det som är så hemskt också för föräldrar, även om man inte sett sitt barn på lång tid så tror man ju att barnet ska kasta sig runt halsen på en. Det gör de inte alls det. De vill ju inte se dig.”</p>